

วาระทำงานเขียนของ

อาจารย์ป่วย อังภากรณ์

โดย
วิทยากร เชียงกุล

**“ทุกวันนี้มีการทำบาป และก่ออาชญากรรม
ในนามของนักเศรษฐศาสตร์ ในระบบเศรษฐกิจ
และในการพัฒนาเศรษฐกิจ”**

ป๋วย อึ๊งภากรณ์

เศรษฐศาสตร์ในฐานะที่เป็นสาขาหนึ่งของวิทยาการ (2509)
(พิมพ์ในเศรษฐกิจทรรศน์ 2523)

วิเคราะห์งานเขียนของ อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ .....

โดย
วิท ย า ก ร เชี ย ง กู ล

วิเคราะห์งานเขียนของ อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์
วิทยากร เชียงกูล
พิมพ์ : ตุลาคม ๒๕๕๒

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

วิทยากร เชียงกูล.

วิเคราะห์งานเขียนของ อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ - กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2542.
88 หน้า

1. ไทย -- ภาวะเศรษฐกิจ. 2. ไทย -- ภาวะสังคม. I. ป๋วย อึ๊งภากรณ์
II. ชื่อเรื่อง.

330.9593

ISBN 974-282-568-8

จัดพิมพ์และจำหน่ายโดย

บริษัท สำนักพิมพ์วิทยุชน จำกัด

๒/๒๕๑ ซอย ๑๔ (ซอยมัยลาภ) ถนนรามอินทรา แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพฯ ๑๐๒๓๐

โทร. ๕๐๙-๑๕๖๘, ๕๔๓-๕๘๔๐-๕๑ โทรสาร. ๕๔๓-๗๔๑๖ (ป.ณ.รามอินทรา)

พิมพ์ที่ : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด โทร. ๕๙๖-๗๓๕๓-๕ โทรสาร. ๕๙๖-๗๓๕๕

ถ้ามีการชำรุดบกพร่องหรือผิดพลาดเนื่องจากการพิมพ์

โปรดส่งคืนหรือนำมาเปลี่ยนได้ที่สำนักพิมพ์

1999 WINYUCHON PUBLICATION HOUSE

Printed in Thailand

10420811

คำนำ

หนังสือชุดนี้เป็นการแนะนำเชิงวิเคราะห์งานเขียนคัดสรรของอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ (2459-2542) อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ และอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้นอกจากจะมีชื่อเสียงในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ การคลังผู้สามารถและซื่อสัตย์แล้ว ยังเป็นนักคิด นักเขียน นักการศึกษาคนสำคัญอีกด้วย

งานเขียนของอาจารย์ป่วยส่วนใหญ่ ยกเว้นตำรา 2 เล่ม เรื่อง “การคลัง” และ “เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย” เป็นงานเขียนชิ้นสั้นๆ ซึ่งตีพิมพ์ในที่ต่างๆ อย่างกระจัดกระจาย ได้มีผู้รวบรวมงานเขียนสั้นๆ เหล่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบทความมาตีพิมพ์เป็นเล่ม ทั้งเล่มเล็กและเล่มใหญ่เนื่องในโอกาสต่างๆ โดยบรรณาธิการหลายคน และโดยสำนักพิมพ์หลายสำนักพิมพ์ โดยมักจะคัดเลือกงานเขียนที่เป็นที่รู้จักมากมาพิมพ์กัน และยังไม่มีการรวมงานฉบับสมบูรณ์

หนังสือที่รวมงานอาจารย์ป่วยได้มากกว่าหนังสือเล่มอื่นคือ

หนังสือชุดที่ผู้เขียนเป็นบรรณาธิการรวมงานคัดสรรของอาจารย์ป๋วย ให้สำนักพิมพ์คู่แข่งจัดพิมพ์เป็นหนังสือชุดปฐมนิยบุคคล **ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์** **ปรมาจารย์ทางเศรษฐกิจ-การคลัง** เป็นหนังสือขนาด กระเป๋าคอ หนา 80 หน้า รวม 10 เล่ม อภินันทนาการแก่ผู้ซื้อ หนังสือพิมพ์คู่แข่งธุรกิจรายสัปดาห์ ในช่วง 30 พฤศจิกายน 2535 ถึง 7 กุมภาพันธ์ 2536

การคัดสรรครั้งนั้นผู้เขียนใช้หลักเกณฑ์การงานเขียนที่ผู้เขียน เห็นว่าเป็นงานที่เด่น ๆ เป็นตัวแทนของงานเขียนในแต่ละด้านแต่ละ ยุคของอาจารย์ป๋วย รวมทั้งเป็นงานที่มีเนื้อหาสาระที่น่าสนใจศึกษา และวิเคราะห์ต่อสำหรับสถานการณ์ปัจจุบัน

หนังสือเล่มนี้ไม่ใช้การพิมพ์ซ้ำรวมงานคัดสรรของอาจารย์ ป๋วย ชุดดังกล่าว ซึ่งมีความหนารวมกัน 800 หน้า แต่เป็นงาน แข็งแะนำและวิเคราะห์งานเขียนคัดสรรของอาจารย์ป๋วยในทัศนะ ของผู้เขียน ซึ่งผู้เขียนได้คัดสรรเพิ่มเติมงานเขียนบางชิ้นที่ไม่ได้รวมอยู่ ในหนังสือชุดงานคัดสรรเล่มดังกล่าวด้วย

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาสาระแตกต่างจากหนังสือเล่มแรกของผู้เขียนที่ชื่อ “ศึกษาบทบาทและความคิดของ อ.ป๋วย” ที่พิมพ์ครั้งแรกในปี 2531 (ครั้งที่ 3 ปี 2542) โดยหนังสือเล่มนี้จะเป็นการ แนะนำเชิงวิเคราะห์เนื้อหาของงานเขียนและพัฒนาการทางความคิด ของอาจารย์ป๋วยอย่างเก็บรายละเอียดของงานเขียน ขณะที่เล่ม “ศึกษาบทบาทและความคิดของ อ.ป๋วย” จะวิเคราะห์ทั้งในแง่ประวัติ และบทบาทอย่างวิพากษ์วิจารณ์ ส่วนเรื่องความคิดจะจับเฉพาะ ความคิดสำคัญ ๆ ที่มีบทบาทต่อสังคม

การศึกษาเรื่องความคิดของอาจารย์ป๋วย ควรจะศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์เปรียบเทียบด้วย นั่นคือ ต้องเข้าใจว่าความคิดหรือทัศนะของท่านขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ในช่วงนั้น ๆ รวมทั้งขึ้นอยู่กับภูมิหลัง ทัศนะส่วนตัวของท่าน ถึงแม้ว่าท่านจะเป็นนักเศรษฐศาสตร์การคลังผู้มีชื่อเสียงและเป็นปัญญาชนที่ยิ่งใหญ่ ก็ไม่ใช่เราจะหยิบแนวคิดทฤษฎีของท่านมาแก้ปัญหาวิกฤติในปัจจุบันอย่างสำเร็จรูปได้ เพราะสถานการณ์ปัจจุบันแตกต่างไปจากสมัยที่ท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารชาติมากพอสมควร สิ่งที่เราจะศึกษาจากอาจารย์ป๋วยได้มากที่สุดคือ จุดยืนเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ในระยะยาวและวิธีการคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์มหภาคที่มองปัญหาอย่างเป็นองค์รวมของท่าน หากเรานำแนวคิดของท่านมาวิเคราะห์ใหม่โดยใช้จุดยืนและวิธีการคิดแบบเดียวกับท่าน เราก็จะมีภูมิปัญญาที่จะแก้ไขวิกฤติเศรษฐกิจปัจจุบันได้ดีกว่าผู้ที่อ้างเป็นลูกศิษย์หรือผู้นิยมอาจารย์ป๋วยที่มีอำนาจบริหารอยู่ในเวลานี้ แต่ไม่ได้ใช้จุดยืนและวิธีการคิดแบบอาจารย์ป๋วยแต่อย่างใด

วิทยาการ เชียงกูล

ศูนย์วิจัยสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

สิงหาคม 2542

รายชื่องานเขียนเลือกสรรดีเด่น ของอาจารย์ป๋วย จัดกลุ่มตามเนื้อหา โดยผู้วิเคราะห์

กลุ่มที่ 1 การคลังและเศรษฐกิจของไทยในทศวรรษ 2490

- อารัมภบทของหนังสือคำบรรยายวิชาการคลัง
- การแบ่งหน้าที่ระหว่างรัฐบาลและเทศบาล
- คำนำหนังสือเศรษฐกิจแห่งประเทศไทย
- เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย - บทที่ 1 ความทั่วไป
- ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจกับคนต่างด้าวและคนกลาง
- ธรรมชาติในด้านเศรษฐกิจ
- สรุปปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทยและวิธีแก้ไข

กลุ่มที่ 2 โครงสร้างและปัญหาเศรษฐกิจไทยในทศวรรษ 2500

- สุนทรพจน์ในงานเลี้ยงอาหารค่ำประจำปีของสมาคมธนาคารไทย 6 กุมภาพันธ์ 2506
- สุนทรพจน์สมาคมธนาคารไทย 20 กุมภาพันธ์ 2507
- คุยกันเรื่องเศรษฐกิจ
- การวิเคราะห์โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทย

กลุ่มที่ 3 การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในทศวรรษ 2500

- งบประมาณและเจ้าหน้าที่งบประมาณ
- บทบาทของธนาคารกลางในโลกแห่งความตึงเครียด
- ความรับผิดชอบทางจริยธรรมเป็นความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ
- ข้อคิดในการพัฒนาเกษตรกรรม

- ทรรศนะเรื่องการพัฒนาการศึกษา
- ข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย

กลุ่มที่ 4

การพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบท

- ลำดับความสำคัญก่อนหลังในการพัฒนาประเทศ
- ข้อคิดในการพัฒนาชาติ
- จุดมุ่งหมายในการพัฒนาชนบท
- การวิจัยทางเกษตรและการพัฒนาเศรษฐกิจ
- แนวใหม่ในการพัฒนาประเทศ
- การทำงานให้ชาวชนบททำ

กลุ่มที่ 5

ประวัติและแนวคิดทางสังคม

- บันทึกเรื่องชื่อ ป่วย
- ผู้หญิงในชีวิตของผม-แม่
- เสียตายโอกาส
- แดกเนื้อนุ่มเมื่อ 2475
- Labor Omnia Vincit
- ฟังไม่ได้ศัพท์จับมากระเดียด
- เรียนเพื่อสอบ หรือสอบเพื่อเรียน หรือเรียนเพื่อเรียน
- เรียนให้เก่ง
- ธรรมศาสตร์กับการเมือง
- ทหารชั่วคราว
- พระบรมวงศานุวงศ์และขบวนการเสรีไทย
- เหลียวหลังแลหน้า

กลุ่มที่ 6 บทบาทของนักเศรษฐศาสตร์และปัญญาชน

- นักเรียนเศรษฐศาสตร์ไปเรียนอะไรมา ? ใช้อะไรได้ ?
- เศรษฐศาสตร์ในฐานะที่เป็นสาขาหนึ่งของวิทยาการ
- เศรษฐศาสตร์บัณฑิตอันพึงปรารถนา
- จรรยานักเรียน
- ความชอบธรรมในมหาวิทยาลัย
- มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย

กลุ่มที่ 7 แนวคิดทางการศึกษาและศาสนา

- การศึกษา
- การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม
- ศีลธรรมและศาสนาในการพัฒนาชาติ

กลุ่มที่ 8 แนวคิดทางการเมือง

- จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง
- บันทึกประชาธิปไตยโดยสันติวิธี
- ทางออกของไทยหลังสงครามอินโดจีน
- ปัญหาสังคมไทย
- ดร.ป๋วย พุด
- เสียชีพอย่าเสียสัตย์
- บทบาทนักการเมืองกับการพัฒนาเศรษฐกิจ
- เป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย
- ความรุนแรงและรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519

สารบัญ

1	<u>การคลังและเศรษฐกิจของไทยในทศวรรษ 2490.....</u>	13
2	<u>โครงสร้างและปัญหาเศรษฐกิจไทยในทศวรรษ 2500.....</u>	19
3	<u>การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในทศวรรษ 2500.....</u>	27
4	<u>การพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบท.....</u>	39
5	<u>ประวัติและแนวคิดทางสังคม.....</u>	47
6	<u>บทบาทของนักเศรษฐศาสตร์และปัญญาชน.....</u>	55
7	<u>แนวคิดทางการศึกษาและศาสนา.....</u>	63
8	<u>แนวคิดทางการเมือง.....</u>	69

กลุ่มที่

1

การคลังและเศรษฐกิจของไทย ในทศวรรษ 2490

.....

อาจารย์ป๋วย เรียนจบปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยลอนดอน กลับมาเมืองไทยในปี 2491 และเริ่มรับราชการในตำแหน่งเศรษฐกร กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง ในปี 2492 เศรษฐกิจของไทยสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองกำลังปั่นป่วนวุ่นวายจากภาวะเงินเฟ้อ ข้าวยากหามาแพง การคอร์รัปชันและการบริหารงานที่ไม่มีประสิทธิภาพของนักการเมืองและข้าราชการ ข้าราชการที่ได้รับการศึกษาอบรมในวิชาเศรษฐศาสตร์ หรือมีความรู้ทางด้านเศรษฐกิจมีน้อยมาก อาจารย์ป๋วยเป็นนักเศรษฐศาสตร์ไทยที่ได้รับการอบรมมาจากตะวันตกรุ่นแรกๆ และเป็นผู้นุกเบิกคนสำคัญในการจัดระบบวางรากฐานสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจไทย

ในสภาพแวดล้อมทางการเมืองและภูมิปัญญาดังกล่าว อาจารย์ป๋วยในฐานะของนักวิชาชีพผู้มีความสามารถได้ประสบความสำเร็จ

ในวิชาชีพอย่างรวดเร็ว เริ่มจากเศรษฐกิจเงินเดือนเพียง 1,600 บาท ใน 3 ปีต่อมาคือ ในปี 2495 อาจารย์ป๋วยก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยฝ่ายวิชาการของปลัดกระทรวงการคลัง ปี 2496 ได้รับการแต่งตั้งเป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และเป็นกรรมการบริหารของสภาเศรษฐกิจแห่งชาติด้วย อาจารย์ป๋วยในวัยเพียง 37 ปี ได้อยู่ในฐานะข้าราชการนักวิชาชีพระดับสูง ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายการเงินและนโยบายการคลังของประเทศในสมัยนั้น อาจารย์ป๋วยได้มีส่วนอย่างมากในการฟื้นฟูเศรษฐกิจไทยภายหลังสงคราม

ทั้ง ๆ ที่อาจารย์ป๋วยต้องทำงานในตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบสูง แต่ท่านก็ยังปลีกเวลาไปเป็นผู้บรรยายพิเศษวิชาเศรษฐศาสตร์ทั้งที่ธรรมศาสตร์และจุฬาฯ ในสมัยนั้นอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีความรู้ชั้นสูงยังมีไม่เพียงพอ ดังนั้นทางมหาวิทยาลัยจึงมักต้องเชิญนักวิชาการที่จบการศึกษาชั้นสูงจากประเทศตะวันตก และกลับมาทำงานราชการหรือเอกชนก็ตามมาเป็นอาจารย์พิเศษอยู่เสมอ ๆ สำหรับอาจารย์ป๋วยนั้น ท่านเป็นผู้ที่สนใจและตั้งใจจะเผยแพร่วิชาความรู้ที่ได้เรียนมาอยู่แล้ว เพราะท่านเห็นว่าการให้การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาประเทศ นั่นก็คือ จะต้องสร้างคนที่มีคุณภาพขึ้นมา

ในช่วงทศวรรษแรกที่อาจารย์ป๋วยกลับมาทำงานในฐานะเป็นนักเศรษฐศาสตร์และนักบริหารของรัฐบาล ท่านไม่ได้เขียนหนังสือมากนัก นอกจากตำราซึ่งเรียบเรียงมาจากคำบรรยาย 2 เล่มด้วยกันคือ **“เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย”** และ **“การคลัง”**

บทความที่อยู่ในกลุ่มนี้ว่าด้วย **“การคลังและเศรษฐกิจของไทย**

ในทศวรรษ 2490” ผู้เขียนได้คัดเลือกงานบางตอนจากหนังสือ ตำรา 2 เล่ม ที่อาจารย์ป่วยเขียนและพิมพ์ครั้งแรกในปี 2496 คือ **คำบรรยายวิชาการคลัง** และ **เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย** นี้เป็นงานยุคแรกสุดของอาจารย์ป่วย แม้จะเป็นตำราที่เขียนขึ้นมา รวดเร็วกว่าศตวรรษแล้ว แต่ก็ยังมีความน่าสนใจในแง่ประวัติศาสตร์ และแง่แนวคิดปรัชญาของอาจารย์ป่วย หนังสือทั้ง 2 เล่มนี้ไม่ได้มีการพิมพ์ซ้ำมานานแล้ว

เล่มแรกมีชื่อเต็มว่า **“บันทึกคำบรรยายวิชาการคลัง ปริญญาตรี ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์”** เป็นหนังสือขนาด 8 หน้ายก ความหนาทั้งหมด 272 หน้า เคยพิมพ์ 2 ครั้ง ในปี 2496 และ 2498 แบ่งออกเป็น 6 ภาค คือ อารัมภบท, เงินคงคลัง, งบประมาณแผ่นดิน, รายจ่าย, รายได้, หนี้

จากหนังสือ **“การคลัง”** ส่วนที่น่าสนใจมากที่สุด คือ **อารัมภบท** ซึ่งนอกจากจะอธิบายเรื่องความหมายของการคลังแล้ว เรื่องตำนานการคลังของไทยก็เป็นบทความที่น่าสนใจในแง่ที่ว่า นักเศรษฐศาสตร์ที่ตินั้นต้องมองปัญหาทางเศรษฐกิจในเชิงประวัติศาสตร์ หรือวิวัฒนาการของระบบสังคมด้วย

ภาคว่าด้วยรายจ่าย โดยเฉพาะบทที่ว่าด้วย **การแบ่งหน้าที่ระหว่างรัฐบาลและเทศบาล** สะท้อนแนวคิดแบบเสรีประชาธิปไตย ที่ก้าวหน้าของอาจารย์ป่วยมาตั้งแต่ปี 2496 น่าเสียดายที่ไม่มีใครสานต่อความคิดนี้ ทำให้จนถึงบัดนี้กิจการเทศบาลของเรายังไม่คืบหน้านัก ข้อคิดของอาจารย์ป่วยช่วยยืนยันความจำเป็นของการพัฒนา

เทศบาล ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประชาธิปไตยและการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมได้อย่างดี และเป็นข้อคิดที่ยังทันสมัยกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งเราเพิ่งจะพัฒนาเทศบาลกัน

“ความเห็นเรื่องอิสรภาพของเทศบาลนี้ อาจจะมีผู้ตำหนิว่าเป็นความเห็นที่ไม่รอบคอบสุขุมพอ จะชิงสุกก่อนห่าม เพราะมักจะห่วงใยกันว่าระบอบเทศบาลของเรายังไม่พร้อม ผู้บรรยายเห็นว่าถ้าไม่ลงมือปล่อยให้เทศบาลเป็นอิสระเสีย มัวแต่คอยเป็นห่วงคอยควบคุมกันอยู่เสมอแล้ว เมื่อใดเล่าเทศบาลจึงจะตั้งตัวเป็นอิสระกันจริง ๆ”

ส่วนอื่นที่น่าสนใจคือ ภาคว่าด้วยรายได้ โดยเฉพาะเรื่องภาษีอากร อาจารย์ป๋วยได้ชี้ให้เห็นมาตั้งแต่ปี 2496 แล้วว่ารัฐบาลควรหารายได้จากภาษีทางตรงมากขึ้นเพราะเก็บในอัตราก้าวหน้า ยุติธรรมกว่าภาษีทางอ้อม ซึ่งคนมีคณจต้องเสียในอัตราเท่ากัน ทั้งการพึงภาษีศุลกากรมากก็มีผลเสียในยามที่เกิดปัญหาเศรษฐกิจโลก แนวคิดก้าวหน้าของอาจารย์ป๋วยข้อหนึ่งซึ่งเพิ่งจะมีการคิดทำอย่างจริงจังในอีกครึ่งศตวรรษต่อมาคือ ให้คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินไม่ใช้ข้าราชการของรัฐบาล แต่มีอำนาจอิสระดังเช่นในประเทศประชาธิปไตยอื่นๆ เช่น สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร

ส่วนหนังสือ “เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย” เป็นหนังสือขนาด 8 หน้ายก ความหนาทั้งหมด 380 หน้า เป็นหนังสือค่อนข้างหนา พิมพ์ครั้งแรกในปี 2496 ครั้งที่ 2 ในปี 2499 และครั้งที่ 3 ในปี 2504 แบ่งเป็น 3 ภาค คือ 1. ลักษณะเศรษฐกิจแห่งประเทศไทย 2. วิธีพิจารณาปัญหาเศรษฐกิจ 3. ปัญหาเศรษฐกิจแห่งประเทศไทย แบ่งเป็นบทย่อยทั้งหมด 22 บท หนังสือเล่มนี้เป็นประโยชน์

ในแง่ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ และประวัติแนวคิดที่สะท้อนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทยของอาจารย์ป๋วย

บทที่น่าสนใจที่นำอ่านมากที่สุด คือ 1. คำนำและความทั่วไป 2. ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจกับคนต่างด้าวและคนกลาง 3. ธรรมชาติในด้านการเศรษฐกิจ 4. สรุปปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย และวิธีแก้ไข

“ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจกับคนต่างด้าวและคนกลาง” สะท้อนปัญหาเรื่องความล้มเหลวของสหกรณ์และรัฐพาณิชย์ ซึ่งอาจารย์ป๋วยได้เสนอให้รัฐบาลขายหุ้นของรัฐพาณิชย์ต่างๆ ให้เอกชนเสีย โดยรัฐบาลอาจถือหุ้นส่วนมาก เพื่อให้บริษัทนั้นๆ ได้มีฐานะเท่ากับบริษัทเอกชน นับว่าเป็นแนวคิดแบบ Privatization ที่ล้ำหน้าแนวคิดของรัฐบาลนายกรัฐมนตรีมาร์กาเรต แทตเชอร์ของอังกฤษ และนายกรัฐมนตรีอานันท์ ปันยารชุน ของไทยนับเป็นสิบๆ ปี ในเรื่องคนต่างด้าว ซึ่งยุคจอมพลป. มีแนวคิดชาตินิยมต่อต้านคนจีนแบบใช้อารมณ์อยู่มาก อาจารย์ป๋วยก็พูดเป็นกลางและเสนอในทางบวกว่า ควรส่งเสริมให้คนต่างด้าวเหล่านี้เป็นคนไทยและให้คนไทยเรียนรู้เรื่องการค้ามากขึ้น

บทที่ว่าด้วย “ธรรมชาติในด้านการเศรษฐกิจ” อาจารย์ป๋วยได้วิจารณ์เจ้าหน้าที่รัฐบาลที่ใช้อำนาจหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว รวมทั้งไม่เห็นด้วยกับการที่เจ้าหน้าที่รัฐจะไปเป็นประธานกรรมการ กรรมการผู้จัดการ ผู้ถือหุ้น ถ้าหากอยากทำงานธุรกิจเอกชนก็ควรลาออกจากหน้าที่หรือตำแหน่งต่างๆ เสีย นอกจากวิจารณ์ข้าราชการที่หาประโยชน์ส่วนตัวว่าผิดธรรมชาติทางเศรษฐกิจแล้ว อาจารย์ป๋วยยังวิจารณ์

ราษฎรที่สมคบกับข้าราชการเอาเปรียบส่วนรวม เช่น การให้สินบนด้วย นอกจากนี้ อาจารย์ป๋วยก็ยังเน้นเรื่องการเก็บภาษีมรดก การเก็บภาษีรายได้ เพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม

อาจารย์ป๋วย นับเป็นนักเศรษฐศาสตร์คนแรกๆ และน้อยคนมากที่กล่าวถึงเรื่องธรรมะในด้านเศรษฐกิจ ขณะที่นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่มักถือเรื่องการแสวงหากำไรสูงสุดเป็นความชอบธรรมในตัวเอง นอกจากจะวิจารณ์แล้ว อาจารย์ป๋วยยังทำตัวเองให้เป็นแบบอย่างด้วย ดังจะเห็นได้ว่า ท่านไม่ได้มีหุ้น มีที่ดินมีทรัพย์สินอะไรเลย นอกจากบ้านไม้หลังเล็กๆ ทั้งๆ ที่ท่านเป็นผู้ที่มีทั้งความรู้ทางเศรษฐศาสตร์และตำแหน่งในระดับสูง ถ้าคิดจะลงทุนเพื่อความมั่งคั่งส่วนตัว ตั้งแต่สมัยนั้นที่แล้ว ป่านนี้ท่านก็น่าจะเป็นมหาเศรษฐีแล้ว

บทสรุปท้ายในหนังสือเรื่องเศรษฐกิจแห่งประเทศไทย คือ **“สรุปปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทยและวิธีแก้ไข”** อาจารย์ป๋วยเสนอให้พยายามลดต้นทุน และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว ยาง ดีบุก ซึ่งเป็นสินค้าออกสำคัญในสมัยนั้น ส่วนไม้สัก อาจารย์ป๋วยก็บอกว่า ควรมีการทำนุบำรุงป่า การบริหารและควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าและการสงวนป่าให้ดี ในเรื่องการค้าระหว่างประเทศ อาจารย์ป๋วยสนับสนุนการค้าเสรีมากกว่าการควบคุมการสั่งเข้าในด้านอุตสาหกรรม อาจารย์ป๋วยสนับสนุนธุรกิจเอกชนมากกว่ารัฐวิสาหกิจ ซึ่งท่านเห็นว่าด้อยประสิทธิภาพ ด้านการค้าภายใน นอกจากจะสนับสนุนการแข่งขันเสรีแล้ว อาจารย์ป๋วยยังสนับสนุนการพัฒนาสหกรณ์และอบรมอนุชนรุ่นหลังให้สนใจการค้าและอุตสาหกรรมให้มากขึ้น

กลุ่มที่

2

โครงสร้างและปัญหา

เศรษฐกิจไทยในทศวรรษ 2500

อ

าจารย์ป่วย มึງงานปาฐกถา คำบรรยาย และงานเขียนมากขึ้นในช่วงทศวรรษ 2500-2510 เป็นต้นไป งานเด่นในช่วงแรกๆ คือ สุนทรพจน์ในงานเลี้ยงอาหารค่ำประจำปีที่สมคมนายธนาคารเชิญท่านไปพูดในฐานะของผู้ว่าการธนาคารชาติ จนกลายเป็นธรรมเนียมติดต่อกันมาหลายปี ในฐานะของผู้ว่าการธนาคารชาติซึ่งต้องคอยควบคุมดูแลธนาคารพาณิชย์ให้ทำตามกฎระเบียบ เพื่อสร้างสถาบันธนาคารให้มีความมั่นคงเป็นที่น่าเชื่อถือ เป็นผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ อาจารย์ป่วยได้ใช้อีกาสนี้ในการพูดจาชักจูงหัวานลัอมนายธนาคารให้ปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้องที่ควร เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมในระยะยาวมากกว่าที่จะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนในระยะสั้น และบางครั้งก็ใช้เป็นเวทีในการวิจารณ์นักการเมืองและข้าราชการด้วย

บทความที่พบอยู่ในกลุ่ม “โครงสร้างและปัญหาเศรษฐกิจไทย ในทศวรรษ 2500” ผู้เขียนได้คัดเลือกบทความที่อาจารย์ป๋วยเขียนหรือบรรยายในช่วงปี 2500-2509 มา 5 ชิ้น คือ 1) สุนทรพจน์งานเลี้ยงประจำปีสมัชชาธนาคารไทยปี 2508 2) สุนทรพจน์งานเลี้ยงประจำปีสมัชชาธนาคารไทยปี 2507 3) คำบรรยายปัญหาว่าด้วยรัฐวิสาหกิจมองจากแง่เศรษฐศาสตร์ 4) ปาฐกถาเรื่อง “คู่กันเรื่องเศรษฐกิจ” และ 5) การวิเคราะห์โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทย

“สุนทรพจน์ในงานเลี้ยงประจำปีของสมัชชาธนาคารไทย ปี 2508” อาจารย์ป๋วยกล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจในรอบปี 2505 และตั้งข้อสังเกตในเชิงตั้งคำถามและวิจารณ์ทางอ้อมว่าปัญหาของเศรษฐกิจไทยนั้น จะต้องพยายามทำให้ต้นทุนสินค้าต่ำเพื่อจะได้แข่งขันกับเขาได้ เหตุที่ต้นทุนสูงก็เนื่องมาจากข้าราชการปฏิบัติงานมิชอบและทำงานซักเข้าโยกโย้ ทำให้ผู้ผลิต ผู้ส่งออก ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นโดยไม่จำเป็น ในด้านเกี่ยวกับกิจการธนาคาร ท่านก็ได้ขอร้องให้ธนาคารพาณิชย์บางแห่งพยายามกดขันเรื่องเช็คไม่มีเงินจ่ายให้มีปริมาณลดลง รวมทั้งเตือนว่า เนื่องจากคนฝากเงินยังฝากกระยะสั้นจึงไม่ควรปล่อยกู้ผูกพันระยะยาวจนเกิดความเสี่ยง

สุนทรพจน์ชิ้นนี้ ถึงจะไม่มีเนื้อหาแหลมคมมากนัก แต่สะท้อนให้เห็นสภาพของเศรษฐกิจและการธนาคารในช่วงปี 2506 และบรรยากาศของการกล่าวสุนทรพจน์ของผู้ว่าการธนาคารชาติกับนายธนาคารพาณิชย์สมัยนั้น ซึ่งธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่ยังเป็นธุรกิจ

ครอบครัวที่มุ่งหากำไรจากธุรกิจค้าเงิน และใช้วิธีหานักการเมืองมาเป็นประธาน เป็นกรรมการ เพื่ออำนวยความสะดวกตนมากกว่าจะเป็นธนาคารที่บริหารแบบนักธนาคารมืออาชีพเหมือนในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรม

ส่วน**สุนทรพจน์**ในปี 2507 อาจารย์ป่วยเพิ่มความพยายามในการวิจารณ์นักการเมืองที่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับธนาคารพาณิชย์และการค้ามากขึ้น แม้จะเขียนเป็นกลอนซึ่งทำให้ดูเบาลงกว่าร้อยแก้ว แต่ก็มีความที่วิพากษ์วิจารณ์ตั้งคำถามอย่างเอาจริงเอาจัง นักการเมืองไม่หน้าด้านจนเกินไปคงจะสะดุ้งพอสมควร ที่ถูกคนระดับผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยเหน็บเอาในที่สาธารณะเช่นนี้คำขวัญว่า “จงทำดี จงทำดี จงทำดี” เป็นคำขวัญที่จอมพลถนอม นายกรัฐมนตรีคนใหม่ต่อจากจอมพลสฤษดิ์ (ซึ่งเสียชีวิตเพราะป่วยในปี 2506) ใช้โฆษณาบ่อยจนเป็นสัญลักษณ์ประจำตัว อาจารย์ป่วยได้เลือกใช้คำขวัญนี้มาเขียนตอกย้ำให้รัฐบาลต้องทำตามที่ตัวเองโฆษณาไว้ได้อย่างแหลมคมทีเดียว รวมทั้งยังแสดงให้เห็นฝีมือในการแต่งกลอนของท่านด้วย

“ยังจนใจไม่รู้ยู่หนึ่งข้อ

จอมพล ถ. ท่านถกลงแจ้งเป็นเรื่อง

ท่านปรารภผมก็เห็นเด่นประเทือง

ว่าใครเฟื่องเป็นผู้ใหญ่ในราชการ

ตัวอย่างเช่นเป็นรัฐมนตรี

ไม่ควรมีการค้ามาสมาน

อย่าข้องเกี่ยวเที่ยวรับทำเป็นกรรมการ
 สมาจารข้อนี้ดีจริงเชียว
 ผมสงสัยไม่แจ้งจิตกิจการค้า
 หมายความว่ากิจใดบ้างยังเจสียว
 กิจธนาคารท่านผู้ใหญ่จะไม่เกี่ยว
 หรือจะเหนียวรังไว้ไม่นับค่า”

บทความเรื่อง “คำบรรยายปัญหาว่าด้วยรัฐวิสาหกิจมองจาก
 แง่เศรษฐศาสตร์” เป็นบทความที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาททาง
 เศรษฐกิจที่สำคัญของรัฐวิสาหกิจตั้งแต่สมัยจอมพล ป. แม้ดำเนิน
 งานจะล้มเหลวทำให้เปลืองเงินเปลืองเงินทองของรัฐมาก และทำ
 ให้นักการเมืองเห็นช่องทางในการหาประโยชน์และฉ้อราษฎร์บังหลวง
 มาก แต่ก็เป็นที่น่าศึกษาว่ารัฐวิสาหกิจกำเนิดมาอย่างไร
 ทำไมถึงล้มเหลว มีผลกระทบอย่างไร

อาจารย์ป๋วยในฐานะนักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยม ได้วิจารณ์
 ไว้อย่างชัดเจนว่าอะไรควรทำ ไม่ควรทำอะไร มาตั้งแต่ 30 กว่า
 ปีที่แล้ว แต่พลังทางการเมือง พลังผลประโยชน์ในสมัยนั้น มีอำนาจ
 เหนือความคิดเห็นของนักวิชาการ นักบริหารมืออาชีพ ทำให้ข้อ
 เสนอแนะของอาจารย์ป๋วยที่ว่า “ไม่ควรให้นักการเมือง ทหาร เข้า
 ไปเป็นผู้บริหารรัฐวิสาหกิจหรือรัฐไม่ควรทำรัฐวิสาหกิจที่ขาดทุน
 โดยไม่มีจุดมุ่งหมายที่ดี” ไม่ได้ได้รับความสนใจแต่อย่างใด

ทัศนคติของอาจารย์ป๋วยในเรื่องรัฐวิสาหกิจนั้นล้ำหน้าแนวคิด
 แปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นเอกชน ซึ่งเพิ่งมาพูดกันมากในสมัยหลัง แต่

ท่านเน้นในเรื่องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นของเอกชนไทยเพื่อเพิ่มสมรรถภาพ ไม่ได้คิดขายให้ต่างชาติเพื่อหาเงินเข้าประเทศแบบรัฐบาลชุดปัจจุบัน

ปาฐกถา “**คุยกันเรื่องเศรษฐกิจ**” เป็นเรื่องที่อาจารย์ป่วยไปพูดให้ “กลุ่มสตรีผู้สนใจปัญหาเศรษฐกิจที่สตรีมีส่วนช่วย” พังในปี 2508 และเน้นบทบาทของสตรีอย่างน่าสนใจ ปาฐกถานี้สะท้อนให้เห็นว่า อาจารย์ป่วยมีทัศนะกว้างไกลในการมองปัญหาสังคมโดยเฉพาะปัญหาของสตรี การที่ท่านวิจารณ์ว่า ผู้หญิงไทยทำงานหนักผู้ชายบางครั้งเอาเปรียบนั้น เป็นข้อสังเกตที่แหลมคมและก้าวหน้ามาก ในยุค 30 กว่าปีที่แล้ว ซึ่งสังคมไทยยังไม่ค่อยมีความตื่นตัว มีความสนใจเรื่องสิทธิสตรีมากนัก ยกเว้นในหมู่นักคิดนักเขียนก้าวหน้า เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ จิตร ภูมิศักดิ์ แต่ข้าราชการชายไทยในสมัยนั้นที่จะมีความคิดเสรีนิยมก้าวหน้าในเรื่องสิทธิสตรีแบบอาจารย์ป่วย คงจะแทบหาไม่ได้

นอกจากอาจารย์ป่วยจะมองปัญหาบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายอย่างวิพากษ์วิจารณ์แล้ว อาจารย์ป่วยยังได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติด้วย เช่นควรส่งเสริมสินค้าที่ผลิตในประเทศโดยใช้ความละเอียดของผู้หญิงคอยดูแลให้ผู้ผลิตทำให้ดีคุณภาพดีและราคาถูก และต้องกระตุ้นให้ผู้ชายได้ช่วยผลิตและเลี้ยงตัวเองได้มากขึ้น อาจารย์ป่วยยังมองว่าปัญหาต่างๆ ขึ้นอยู่กับการศึกษาไม่น้อย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสนใจในการศึกษาของท่านมาตั้งแต่ปี 2507-2508 ซึ่งเป็นสมัยที่ท่านเริ่มไปช่วยงานเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งๆ ที่ท่านก็มีงานเต็มมือ

ในฐานะผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และเป็นกรรมการและที่ปรึกษาโครงการของรัฐบาลหลายโครงการ

บทความเรื่อง “การวิเคราะห์โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทย” เป็นคำบรรยายแก่นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ชุดที่ 8 ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 2509 บทความนี้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพโครงสร้างเศรษฐกิจไทย ในช่วงดังกล่าวในสายตานิคม เศรษฐศาสตร์แบบทุนนิยมตะวันตกได้ค่อนข้างดี อาจารย์ป๋วยมองพัฒนาการของเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะภาครัฐบาลตั้งแต่ปี 2498 ว่า ค่อยๆ มีระเบียบกฎเกณฑ์มากขึ้นตามลำดับ

แม้อาจารย์ป๋วยจะมองเศรษฐกิจไทยในขณะนั้นค่อนข้างดี แต่เมื่อกล่าวถึงการพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจในปัจจุบันและอนาคต ท่านก็ยังมองเห็นว่า **ความเจริญด้านเศรษฐกิจต้องกระจายผลการพัฒนาอย่างเป็นธรรมด้วย ต้องสร้างภาวะที่เป็นธรรมในการผลิตและการค้า ให้ประชาชนแข่งขันได้โดยไม่ให้มีอภิสิทธิ์ต่าง ๆ**

นอกจากนั้นท่านก็ได้วิจารณ์ปัญหาทางด้านการบริหารราชการไว้หลายข้อ และเสนอว่าต้องพัฒนาด้านการศึกษาและฝึกอบรมกำลัง โดยเฉพาะด้านอาชีวศึกษา และควรให้ความสะดวกและกระตุ้นความคิดริเริ่มของเอกชนในด้านการผลิตและการค้า

แนวคิดปฏิรูปทางเศรษฐกิจหลายอย่างของอาจารย์ป๋วย รัฐบาลจอมพลถนอมสมัยนั้นดูจะไม่ค่อยเข้าใจและสนใจจะทำเท่าไร ข้าราชการและภาคเอกชนส่วนที่ล่าหลังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศที่อาจารย์ป๋วยเคยมองเห็นตั้งแต่ 30 กว่าปีที่แล้ว ก็ยังมีอายุ

ยืนยาวและสร้างตัวตายตัวแทนมาจนถึงปัจจุบัน เศรษฐกิจสังคม
ไทยในรอบ 30-40 ปีเปลี่ยนแปลงเฉพาะรูปแบบ เช่น ความ
เจริญทางวัตถุ แต่เนื้อหา คือ โครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมและล้าหลัง
แทบไม่ได้เปลี่ยนแปลงเลย

“สังคมที่เราปรารถนาที่เราวางเป้าหมายที่จะดำเนินการให้เป็นสังคมที่น่าอยู่นั้นจะต้องมีหลัก 4 ประการ คือ

1. สมรรถภาพ
2. เสรีภาพ
3. ความยุติธรรม
4. ความเมตตากรุณา

ถ้าสังคมใดมีลักษณะ 4 ประการนี้แล้ว จะดำเนินการไปสู่สันติ แล้วสันตินี้เรารู้กันอยู่แล้วว่าเป็นความสุขอย่างเลิศ จึงเชื่อว่าคำๆ นี้เป็นเป้าหมายของสังคมไทย”

ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย

12 กรกฎาคม 2519

กลุ่มที่

3

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในทศวรรษ 2500

.....

งานเขียนในกลุ่มที่ 3 ผู้เขียนให้ชื่อว่า “การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในทศวรรษ 2500” เป็นการเลือกบทความที่อาจารย์ป่วยเขียนขึ้นในช่วงปี 2500-2510 ทศวรรษนี้เป็นทศวรรษของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้รับอิทธิพลอย่างมากจากธนาคารโลกและกระแสการพัฒนาของทุนนิยมโลก อาจารย์ป่วยในฐานะผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ (2501-2502) ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (2503-2505) ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย (2502-2514) และกรรมการบริหารสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เป็นผู้มีส่วนบาทที่สำคัญมากคนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทยในทศวรรษนี้

อาจารย์ป่วยลาออกจากตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ

เมื่อได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง เนื่องจากอาจารย์ป๋วยเห็นว่าการรับตำแหน่งมากเกินไปไม่ถูกต้อง เพราะจะทำให้คน ๆ หนึ่งมีอำนาจมากเกินไป ตำแหน่งทั้ง 3 ล้วนเป็นตำแหน่งที่สำคัญมากในระบบเศรษฐกิจภาครัฐบาล นี่คงเป็นครั้งแรกและครั้งเดียวในประวัติศาสตร์ไทยที่คน ๆ เดียวเคยคุมตำแหน่งทั้ง 3 ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

บทความที่น่าสนใจในกลุ่มนี้ คือ 1) งบประมาณและเจ้าหน้าที่งบประมาณ (2503) 2) บทบาทของธนาคารกลางในโลกแห่งความตึงเครียด (2507) 3) ความรับผิดชอบทางจริยธรรมเป็นความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ (2509) และ 4) ข้อคิดในการพัฒนาเกษตรกรรม (2510) 5) ทักษะเรื่องการพัฒนาการศึกษา และ 6) ข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย บทความทั้ง 6 นี้ สะท้อนให้เห็นภาพของงานที่อาจารย์ป๋วยทำและแนวความคิดของอาจารย์ป๋วยในยุคการเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และ 2 ได้อย่างดี

บทความเรื่อง “งบประมาณและเจ้าหน้าที่งบประมาณ” อาจารย์ป๋วยเขียนเพื่อลงในวารสารกรมบัญชีกลาง ฉบับเดือน พฤษภาคม 2503

ในสมัยนั้นหนังสือหนังสือทางวิชาการทางเศรษฐศาสตร์ยังมีน้อยมาก เวลาอาจารย์ป๋วยเขียนบทความ เช่นงานชิ้นนี้ จึงเขียนในเชิงบรรยายให้ความรู้คนทั่วไป โดยเขียนด้วยภาษาง่ายๆ อ่างอิงหลัก

วิชาการเหมือนเขียนตำรา อาจารย์ป่วยได้เริ่มจากการอธิบายหลัก 6 ประการของการคลังและงบประมาณแผ่นดินว่าประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ในหลัก 6 ประการนี้มีหลักว่าด้วยประชาธิปไตย และหลักสารัตถประโยชน์ ซึ่งอาจารย์ป่วยได้อธิบายอย่างตรงไปตรงมาว่า

“เงินได้ของรัฐบาลเกือบทั้งหมดเกิดจากเงินของราษฎร ฉะนั้นจึงเป็นการสมควรที่ราษฎรจะต้องรู้เห็น และให้ความเห็นชอบด้วยทั้งรายได้และรายจ่าย”

“ในระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์ก็ถือเอาความเห็นชอบของรัฐสภาเป็นใหญ่ว่าสิ่งใดที่ผู้แทนราษฎรเห็นชอบก็แปลว่าดีสำหรับประเทศ”

ประโยคทั้ง 2 นี้อาจจะดูธรรมดาสำหรับผู้อ่านในพ.ศ.นี้ แต่ถ้าเรามองย้อนกลับไปพิจารณาประวัติศาสตร์ในช่วงปี 2503 เราจะพบว่า อาจารย์ป่วยอยู่ในสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เป็นเผด็จการจอมพลสฤษดิ์ไม่เพียงแต่ใช้กำลังทหารยึดอำนาจล้มระบอบรัฐสภาตั้งแต่ปี 2501 เท่านั้น เขายังจับกุมคุมขังนักการเมือง นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ ปัญญาชนแบบขังลิ้มนับร้อยคน และใช้อำนาจเผด็จการสั่งประหารชีวิตคนที่เขาเห็นเป็นภัยต่อแผ่นดินโดยไม่ต้องขึ้นศาลแต่อย่างใด การที่อาจารย์ป่วยเขียนว่า การเก็บภาษีและการจัดสรรงบประมาณควรจะผ่านรัฐสภา แม้จะเป็นการเขียนตามหลักวิชาการธรรมดา แต่ก็เป็นการกล้ากล่าวความจริงโดยไม่อ้อมค้อม

อาจารย์ป่วยกล่าวถึงเจ้าหน้าที่งบประมาณว่าจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งอาจารย์ป่วยให้คำจำกัดความที่ครอบคลุมกว้างมากคือนอกจากจะหมายถึงการปฏิบัติราชการด้วยครรลองคลองธรรมไม่เห็นแก่อำมิสสินจ้างไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว และไม่เลือกที่รัก

มักที่ซึ่ง อาจารย์ปวยยังเห็นว่า**จะต้องมีความขยันขันแข็งต่อหน้าที่** **ใช้ความรอบคอบละเอียดลออด้วย** จึงจะถือว่า**ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่** การเรียกร้องข้าราชการเช่นนี้ คงมีแต่คนแบบอาจารย์ปวยเท่านั้นที่จะคิด และตัวเองก็ทำได้ด้วยขนาดนี้

อาจารย์ปวยยังเสนอด้วยว่า **เจ้าหน้าที่งบประมาณจะต้องมีความรู้** ขวนขวายหาความรู้รอบตัวและต้องมีสามัญสำนึก มี **“สันดานดี”** คือมีความสามารถร่วมงานกับผู้อื่นได้ มีความกล้า ความสามัคคี ความเห็นอกเห็นใจ ความเชื่อถือไว้วางใจ เป็นต้น อาจารย์ปวยเน้นว่า ควรทำหน้าที่ **“วิเคราะห์งบประมาณ”** ไม่ใช่ **“การควบคุมงบประมาณ”** แบบโปสิคจับขโมย

จุดสำคัญจุดหนึ่งที่อาจารย์ปวยเน้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นบุคลิกและจุดยืนที่ชัดเจนของท่านคือ ท่านเห็นว่า **เจ้าหน้าที่งบประมาณทุกชั้นควรสงบเสงี่ยมและมีสัมมาคารวะในการทำงาน** แต่มิได้หมายความว่า **ถึงการขอรับกระผมตลอดศก ต้องมีความกล้าหาญ เห็นผิดต้องว่าผิดเห็นชอบต้องว่าชอบ**

น่าเสียดายที่ 30-40 ปีที่ผ่านมา สำนักงานงบประมาณและหน่วยราชการต่างๆ ของเราไม่ได้พัฒนาไปในแนวทางที่อาจารย์ปวยวาง และคาดหมายไว้สักเท่าใดนัก บทความนี้จึงยังเหมาะที่จะเสนอให้ข้าราชการ พนักงานของรัฐทั้งหลายได้กลับมาอ่านทบทวนกันอีกครั้งหนึ่ง

บทความชิ้นที่ 2 เป็นบทความแปลมาจากสุนทรพจน์ภาษาอังกฤษที่อาจารย์ปวยไปเสนอในที่ประชุมสัมมนาเรื่อง **“การพัฒนาและ**

การร่วมมือในภาคพื้นแปซิฟิกเฉียงใต้” ที่มหาวิทยาลัยมลายา ในหัวข้อเรื่อง “บทบาทของธนาคารกลางในโลกแห่งความตึงเครียด” อาจารย์ป่วยได้พูดถึงว่า

“ผู้ว่าการธนาคารกลางจะต้องเป็นอิสระ และจะต้องแสดงออกให้เห็นว่า เขาเป็นอิสระจากรัฐบาล...และหากมีความขัดแย้งอย่างรุนแรงในหลักการของนโยบายกับรัฐบาล ผู้ว่าการก็พร้อมที่จะยื่นใบลาออก ซึ่งถือเป็นการประท้วงอย่างรุนแรงต่อนโยบายของรัฐบาล”

ทัศนคติแสดงจุดยืนของอาจารย์ป่วยว่าเป็นคนที่ยึดมั่นในหลักการได้อย่างชัดเจนที่สุด แม้โดยทั่วไปดูท่านจะเป็นคนสุภาพอ่อนน้อม ประสานประโยชน์ มีความคิดเห็นค่อนข้างเสรีแต่ไม่รุนแรง แต่ลึกๆ ท่านก็เป็นคนแข็ง เชื่อมมั่นในหลักการอย่างไม่ยอมประนีประนอมกับสิ่งที่ท่านเห็นว่าผิดเหมือนกัน

อาจารย์ป่วยมองเห็นความแตกต่างระหว่างธนาคารกลางในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมกับธนาคารกลางในประเทศพัฒนาช้ากว่า ว่า ธนาคารกลางในประเทศแบบหลังจะต้องเป็นธนาคารกลางเพื่อการพัฒนาด้วย ไม่ใช่ธนาคารกลางเฉยๆ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ธนาคารกลางต้องพร้อม มีความคล่องตัว สามารถตรวจสอบและตัดสินใจวางแผน การวางโครงการสำหรับเป็นพื้นฐานเพื่อการพัฒนาได้

อาจารย์ป่วยเห็นมาตั้งแต่สมัยนั้นแล้วว่า เงินเดือนของข้าราชการต่ำเกินกว่าที่จะดึงดูดคนดีและคนมีคุณสมบัติเหมาะสมให้มีจำนวนมากพอ แต่ธนาคารกลางซึ่งเป็นหน่วยงานที่เป็นอิสระคล่องตัวกว่า สามารถเลือกคนดีๆ โดยให้ค่าตอบแทนสูง และให้ยืมคนไป

ช่วยเหลือหน่วยราชการต่างๆ ที่จำเป็นได้

ธรรมเนียมของการคัดเลือกคนเข้าทำงาน, ส่งไปเรียนต่อ และการให้ค่าตอบแทนสูงที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งอาจารย์ป๋วยสร้างขึ้นทำให้ธนาคารแห่งประเทศไทยมีชื่อเสียงในแง่การมีเจ้าหน้าที่ที่ซื่อสัตย์และมีความรู้ความสามารถมากกว่าหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ แต่หลังจากอาจารย์ป๋วยลาออกไปแล้ว และเศรษฐกิจไทยพัฒนาแบบทุนนิยม อุตสาหกรรมเพื่อการบริโภคที่ทำให้คนเห็นแก่เงินมากขึ้น ความเป็นนักอุดมคติของเจ้าหน้าที่ธนาคารชาติก็ค่อยๆ ลดลงไปตามลำดับ

บทความเรื่อง “ความรับผิดชอบทางจริยธรรมเป็นความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ” เป็นบทความขนาดยาวชิ้นที่สำคัญมากขึ้นหนึ่ง อาจารย์ป๋วยเสนอบทความนี้ในการสัมมนาสำหรับนิสิตนักศึกษาและอาจารย์ ที่สำนักกลางนักเรียนคริสเตียน วันที่ 9 มกราคม 2509 ผมซึ่งขณะนั้นเป็นนักศึกษาธรรมศาสตร์ปีหนึ่งได้เข้าไปร่วมสัมมนาครั้งนั้นด้วย

แนวคิดเรื่องการพัฒนาของอาจารย์ป๋วยในสมัยนั้น โดยทั่วไปแล้วก็ เป็นแนวคิดแนวเดียวกับพวกนักเศรษฐศาสตร์ตะวันตก และธนาคารโลก แต่อาจารย์ป๋วยยังมีพื้นฐานของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบคลาสสิกและนักมนุษยนิยม อาจารย์ป๋วยจึงย้ำว่า หลักการพัฒนาไม่ใช่อยู่แค่ความก้าวหน้าหรือความเจริญเติบโตเท่านั้น หากควรจะก้าวหน้าไปอย่างมีเสถียรภาพ และอย่างให้ความยุติธรรมในสังคมด้วย

อาจารย์ป่วยมองเห็นว่า ถ้าปล่อยเสรีแบบ Laissez Faire (มือใครยาวสาวได้สาวเอา) คนที่มั่งมีมีทุนทรัพย์อยู่แล้ว จะยังได้เปรียบคนที่ไม่มีทุนทรัพย์หรือสติปัญญาด้อยกว่าเขา และอาจทำให้อีก 50% ของชุมชนถอยหลังด้วย จึงต้องมีมาตรการบางอย่างป้องกันมิให้เกิดการเสียหายเช่นนี้ขึ้น โดยอาจารย์ป่วยมีความเห็นว่าการเพิ่มรายได้นั้น ไม่ควรที่จะให้คนมั่งมีเกินไปนักและไม่จำเป็นที่จะต้องให้คนจนจนลงไปมาก

อาจารย์ป่วยได้เสนอว่า ขอเพียงแต่เราดำเนินชีวิตไปตามธรรมดา มีหิริโอตตปะประพฤตินทางธรรมดาตามแบบที่ชาวบ้านเขาทำกัน ตามที่พ่อแม่สั่งสอน ไม่ต้องทำอะไรโลดโผนอุทริมากมายนัก ก็ถือว่าอยู่ในจริยธรรมแล้ว ท่านไม่ค่อยเห็นด้วยกับการเชื่อถือกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างมงาย เช่น การบวชเพื่อให้เห็นได้ประโยชน์ โดยท่านยังถือว่าเปรียบเทียบสติสัมปชัญญะกับศรัทธาแล้ว สติสัมปชัญญะเป็นของสำคัญ

ความคิดทางจริยธรรมของอาจารย์ป่วยจึงมีพื้นฐานอยู่ที่เหตุผล เป็นเรื่องของหลักคิดแบบวิทยาศาสตร์มากกว่าแนวคิดทางศาสนา จะเห็นได้ว่าการที่ท่านเรียกร้องให้ข้าราชการต้องซื่อสัตย์สุจริตตั้งใจทำงานนั้น เป็นการเรียกร้องของคนที่มิจิตสำนึกทางสังคมที่ตนเองก็เชื่ออย่างนั้นและทำได้ด้วย ซึ่งต่างจากบางคนที่ชอบยกแนวคิดทางศีลธรรมมาเทศนาคนอื่น ทั้งๆ ที่ตนเองก็อาจจะทำไม่ได้หรือทำไม่ได้ดีพอถึงขั้นที่ควรจะเป็นผู้ที่ไปเรียกร้องคนอื่นว่าควรจะทำอย่างนั้นอย่างนี้

บทความอีกชิ้นหนึ่งเรื่อง “ข้อคิดในการพัฒนาเกษตรกรรม” เป็นบทความเสนอในที่ประชุมใหญ่ทางวิชาการ ครั้งที่ 1 ของสมาคมไทย-อเมริกัน ในปี 2510 อาจารย์ป๋วยได้แสดงทัศนะแบบนักเสรีนิยมของท่าน ซึ่งต่างจากข้าราชการไทยส่วนใหญ่ในสมัยนั้นหรือจนกระทั่งถึงปัจจุบันก็ตาม ท่านเสนอว่า รัฐบาลจำเป็นต้องเคารพในความเป็นมนุษย์ของเอกชน เคารพในศักดิ์และสิทธิ์แห่งเอกชนที่จะริเริ่มดำเนินการได้ด้วยตนเอง ที่จะดำเนินกิจการของเขาไปได้โดยปราศจากข้อกีดขวางในทำนองถูกเบียดเบียนแย่งชิง หรือห้ามปรามด้วยเอกสิทธิ์อันไม่ชอบธรรม

ท่านเห็นว่ารัฐบาลควรจัดบริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน เช่น จัดตลาด จัดคนฝึกอบรมความรู้วิชาการ ฯลฯ แค่นั้น แต่ไม่ควรควบคุมดูแลจนใกล้ชิด จัดตั้งหน่วยรัฐวิสาหกิจเข้าควบคุมดำเนินหรือควบคุมปริมาณการผลิตและการเก็บรักษาพืชผล เพราะทำให้ประสบผลเสียหายมากกว่าผลดี ซึ่งประสบการณ์ในรอบ 30 กว่าปีที่ผ่านมานับตั้งแต่ที่อาจารย์ป๋วยได้เสนอแนวคิดนี้ ก็ได้พิสูจน์แล้วว่าเป็นไปอย่างที่ท่านมองจริง ๆ คือ ยิ่งรัฐเข้าไปควบคุมเข้าไปทำเองก็ยิ่งไม่ได้ความ

บทความเรื่อง “ทรรศนะเรื่องการพัฒนาการศึกษา” เป็นปาฐกถาที่แสดงในการประชุมของสมาคมทางวิชาการแห่งหนึ่ง ที่โรงแรมเอเชีย พญาไท วันพุธที่ 18 ตุลาคม 2510 พิมพ์ครั้งแรกในคำพูดและข้อเขียน (รวมสารสิน 2511) เป็นบทความทางการศึกษาชิ้นแรก ๆ ของอาจารย์ป๋วยสะท้อนให้เห็นไม่เฉพาะความสนใจในเรื่อง

การลงทุนทางการศึกษาในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสำนักงานประมาณและสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติเท่านั้น แต่ยังสื่อให้เห็นแนวความเป็นนักการศึกษาในตัวของนักเศรษฐศาสตร์ทั้งแท่งอย่างอาจารย์ป่วยมาตั้งแต่สมัยนั้นด้วย

อาจารย์ป่วยได้ชี้จุดอ่อนของนักการศึกษาที่วางแผนเรื่องการศึกษาไม่เป็นและชอบทำเป็นรู้อะไรเรื่องการศึกษาดีกว่าคนอื่น ไม่อยากให้คนอื่น เช่น นักเศรษฐศาสตร์มายุ่งเกี่ยว ขณะเดียวกันท่านก็วิจารณ์จุดอ่อนของนักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมองแต่เรื่องตัวเงินและไม่ค่อยให้ความสำคัญเรื่องโครงการพัฒนาสังคมอย่างการศึกษาหรือสาธารณสุข

อาจารย์ป่วยได้วิจารณ์ปัญหาการบริหารว่า การศึกษาโดยเฉพาะเรื่องนโยบายและการวางแผนควรจะอยู่ในกระทรวงเดียวกัน ไม่ใช่ 3 กระทรวง (ในสมัยนั้นการศึกษาประชากรขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการคุมมัธยมและประถมบางส่วน ทบวงมหาวิทยาลัยคุมอุดมศึกษา) ในแง่การกระจายการบริหารการศึกษาไปสู่ส่วนท้องถิ่น อาจารย์ป่วยก็แสดงทัศนคติที่เห็นด้วยในหลักการ โดยท่านได้ย้ำว่า การจะทำเช่นนั้นให้ได้ผลต้องเตรียมปฏิรูปองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นให้เป็นการปกครองท้องถิ่นเพื่อท้องถิ่นจริง ๆ

รวมทั้งท่านยังมองเห็นมาตั้งแต่สมัยนั้นว่า มหาวิทยาลัยควรจะมีการปกครองด้วยระบบประชาธิปไตยไม่ให้เป็นหน่วยราชการอย่างเป็นอยู่

“เป็นธรรมดาของมนุษย์อยู่แล้วที่จะต้องเกิดปฏิกิริยาขึ้น จะต้องโต้เถียงว่า นี่คุณดีแต่พูด แต่ไม่ได้ทำงานนี้มานั้น อย่ามาพูดเสียให้ยาก อย่ามาสอนฉันเสียให้ยาก ยิ่งใครเคยเป็นครูมาแล้ว มีคนมา

ขัดคอหรือทำที่จะมาสั่งสอน ก็ยิ่งขัดใจนัก จึงเป็นที่รู้สึกกันว่า สอนใครๆ ที่ไหนก็ไม่ยากเย็นเท่ากับสอนครู”

บทความชิ้นสุดท้ายในกลุ่มนี้เรื่อง “ข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย” เป็นคำบรรยายในหลักสูตรการอบรมวิชาการ อำนวยการอุตสาหกรรม ในเดือนกันยายน 2511 เป็นการสรุปภาพอุตสาหกรรมในทศวรรษก่อนหน้านั้นได้ดี การพัฒนาอุตสาหกรรมในสมัยนั้นเป็นสมัยที่รัฐบาลยังคงเน้นเรื่องรัฐวิสาหกิจโดยไม่มีทิศทางที่ชัดเจน มักอ้างความรู้สึกชาตินิยมทางเศรษฐกิจและความมั่นคง

อาจารย์ป๋วยได้ชี้ว่า ถ้าคิดจะพัฒนาอุตสาหกรรมก็ต้องมีเหตุผลว่า จะช่วยให้ประชากรมีทางประกอบอาชีพมากขึ้น มีรายได้สูงขึ้น ดังนั้น จึงควรพัฒนาอุตสาหกรรมที่เราถนัดทำได้ดี ไม่ใช่อ้างเหตุผลอื่นๆ เช่นการป้องกันประเทศ อาจารย์ป๋วยเน้นว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมควรส่งเสริมให้เอกชนแข่งขันโดยยุติธรรม โดยผู้ประกอบการไม่ต้องมาคอยวิ่งเต้นให้นักการเมืองและผู้มีอำนาจคุ้มครองกัน ซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติในสมัยนั้น

อาจารย์ป๋วยยังได้เสนอให้กระจายโรงงานอุตสาหกรรมออกไปสู่ชนบทเพื่อชะลอการเติบโตของกรุงเทพฯ และสนับสนุนชาวชนบทให้มีทางทำมาหากินมากขึ้น แม้จะต้องลงทุนทางเศรษฐกิจบ้าง รัฐบาลก็ควรยอมเป็นผู้เสีย เช่น ต้องให้ผู้ประกอบการในชนบทได้เอกสิทธิ์มากขึ้นและนานกว่าผู้ประกอบการในกรุงเทพฯ

อาจารย์ป๋วยยังมีความคิดเห็นที่ก้าวหน้ากว่าข้าราชการและนักการเมืองในยุคเผด็จการยุคนี้มองเห็นได้ชัดอีกเรื่องหนึ่งก็คือ

การยอมรับว่าสภาพแรงงาน (ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่าสหภาพกรรมกร) เป็นสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นข้อสำคัญ แม้จะมีข้อเสียหาย เช่น ค่าจ้างอาจจะแพงทำให้ต้นทุนสูง ก็ต้องหักใจยอมรับ

“กรรมกรแต่ละคนก็มีศักดิ์ศรี เป็นมนุษย์ต้องเสียภาษี ต้องกินข้าว เลี้ยงลูกเมียเท่าๆ กับนายห้างเหมือนกัน”

สิ่งที่อาจารย์ป่วยคงเอือมระอาามากที่สุดในสมัยนั้นคือ ระบบอภิสิทธิ์ การที่ข้าราชการ นักการเมือง ปกป้องเอื้อผลประโยชน์ให้โรงงานอุตสาหกรรมบางแห่ง ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและไม่ช่วยให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างเข้าที่เข้าทาง

เมื่อเราย้อนกลับไปดูประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมืองในทศวรรษ 2500 ที่บ้านเมืองปกครองโดยพวกเผด็จการ พวกอภิสิทธิ์ชน นักกอบโกยสารพัด และดูความพยายามของอาจารย์ป่วยที่จะประคับประคองให้เศรษฐกิจของประเทศโดยเฉพาะด้านการคลังการเงินให้อยู่รอด และพัฒนาเข้าระบบมาตรฐานสากล ความพยายามของอาจารย์ป่วยจะทำให้การศึกษาคนให้ฉลาดและมีเหตุผล โดยต้องรู้จักหาวิธีพูดไม่ให้คนโกรธเคืองมากเกินไป ทำให้ผู้เขียนอยากจะสรุปว่า อาจารย์ป่วยเป็น “อารยชนเพียงไม่กี่คนในดินแดนคนป่าเถื่อนโดยแท้”

“ในการที่จะติดต่อกับรัฐบาล จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความเชื่อถือนั้น ให้รัฐบาลหรือบุคคลในรัฐบาลเชื่อถือว่า เราไม่ได้เห็นประโยชน์ของส่วนตัว ไม่ได้เห็นแก่ประโยชน์ของชนาการชาติ แต่เห็นประโยชน์ของแผ่นดิน ผู้ว่าการและผู้ใหญ่ในชนาการชาติ จะต้องมีความกล้าหาญพอสมควร คือ ต้องสามารถที่จะพูดขัดได้ ถ้าอะไรที่ไม่ดีแล้วจำเป็นจะต้องพูดได้ ถ้าไม่มีความกล้าพอ อย่าเป็นดีกว่า

ป่วย อึ้งภากรณ์ ธนาการกลาง

(คำบรรยาย ณ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ธรรมศาสตร์

2 ตุลาคม 2512 พิมพ์อยู่ในเศรษฐกิจ 2523)

กลุ่มที่

4

การพัฒนาประเทศ และการพัฒนาชนบท

.....

ในกลุ่มที่ 4 นี้ ผู้เขียนคัดเลือกบทความที่มีทัศนะเกี่ยวกับ “การพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบท” ที่อาจารย์ปวยเขียนและพูดในช่วงปี 2512-2519 ซึ่งเป็นทศวรรษที่ 2 หลังจากการเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาตั้งแต่ปี 2503 ในทศวรรษนี้อาจารย์ปวยเริ่มเฟื่องถึงความสนใจไปที่ปัญหาการศึกษาและการพัฒนาชนบทมากขึ้น แม้ท่านจะสนใจการศึกษามาตั้งแต่ก่อนหน้านี้นี้ ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านอาสาเข้าไปเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งแต่ปี 2507 แต่ท่านก็ยังคงดำรงตำแหน่งงานที่สำคัญกว่าคือ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยอยู่ รวมทั้งเป็นที่ปรึกษากระทรวงการคลัง (ช่วงปี 2510-2515) ด้วย ท่านจึงมีเวลามาทำงานคณบดีในช่วงเย็นเท่านั้น

ลักษณะการวิจารณ์สังคมในคำพูดและข้อเขียนของอาจารย์ป๋วย ส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานอยู่ที่ความถูกต้องทางศีลธรรม และความสามารถในการบริหารและพัฒนาประเทศ แนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของอาจารย์ป๋วยสนับสนุนนโยบายการค้าเสรี และคัดค้านนโยบายการควบคุมและกีดกันทางการค้า ในช่วงต้นทศวรรษ 2510 อาจารย์ป๋วยมองเห็นว่า ท่านและเพื่อนร่วมงานได้ใช้นโยบายการค้าเสรีแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จนทำให้เศรษฐกิจกระเตื้องและรุ่งเรืองขึ้นมาครั้งหนึ่งแล้ว และท่านคิดว่าจะสามารถใช้นโยบายนี้แก้ปัญหาเศรษฐกิจในช่วงปี 2511-2512 ได้ในทำนองเดียวกัน

อาจารย์ป๋วยในปี 2512 ไม่เพียงแต่มองเศรษฐกิจทุนนิยมโลกในแง่ดีเท่านั้น สำหรับปัญหาสู่ทางการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศไทยเองท่านก็มองในแง่ดีและมีความหวังมากเช่นกัน ในคำสัมภาษณ์ อาจารย์ป๋วยที่ผู้เขียนเป็นผู้ไปขอสัมภาษณ์เพื่อพิมพ์ลงในวารสาร “ชัยพฤกษ์ ฉบับนักศึกษาประชาชน” อาจารย์ป๋วยได้แสดงความเชื่อมั่นว่า เราสามารถพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไทยให้เจริญรุ่งเรืองได้แน่ ถ้าเราสามารถแก้ปัญหาที่ในทัศนะของอาจารย์ป๋วยเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญและเร่งด่วน 3 ประการได้ คือ การเกษตร การศึกษา และการบริหารราชการ (สัมภาษณ์อาจารย์ป๋วย ชัยพฤกษ์ ฉบับนักศึกษาประชาชน 8 สิงหาคม 2512) บทสัมภาษณ์นี้ตกหล่นจากการรวบรวมสารสังเขปผลงานทั้งหมดของอาจารย์ป๋วย โดยสถาบันไทยคดีศึกษา ธรรมศาสตร์ ในปี 2531 แต่พิมพ์อยู่ในหนังสือชุด ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ปรมาจารย์ทางเศรษฐกิจ เล่ม 7 คู่แข่ง 2536

แม้ว่าอาจารย์ป๋วยจะมองการพัฒนาเศรษฐกิจแบบตะวันตก ในแง่ดี แต่ท่านก็ไม่ได้ถึงกับเป็นคนที่สนใจแต่เรื่องการเร่งรัดให้เกิดการเติบโตทางวัตถุเหมือนกับนักเศรษฐศาสตร์สำนักทุนนิยมคนอื่น ๆ ส่วนใหญ่ เพราะท่านเป็นคนที่มีความสนใจที่จะให้การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมมีประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่อย่างจริงจัง ๆ จัง ๆ หลังจากที่ว่าอาจารย์ป๋วยได้มีส่วนในการทำงานพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไทยในยุคจอมพลสฤษดิ์ จอมพลถนอม มาได้ราว 10 ปี ท่านก็เริ่มตระหนักถึงปัญหาของการเจริญเติบโตที่ไม่สมดุลและความไม่เป็นธรรมทางสังคมที่เป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจในแวนนี้ ในปี 2511 ท่านเป็นนักเศรษฐศาสตร์ภาครัฐบาลคนแรก ๆ ที่ได้เสนอว่า

“ของบางอย่างที่แพงขึ้นนั้น ถ้ามูลค่าที่สูงขึ้นตกแก่ผู้ยากเข็ญมาแต่ก่อน เราควรที่จะยอมเสียสละบ้างเพื่อประโยชน์ส่วนรวมตามนโยบายของรัฐบาล เช่น ค่าจ้างแรงงาน เดิมวันละ 10 บาท เพิ่มขึ้นเป็น 15 บาท คงจะไม่มีใครอิจฉากรรมกรนัก หรือถ้าชาวกรุงต้องบริโภคข้าวแพงขึ้น แต่ชาวนาได้รับผลประโยชน์ซึ่งแต่เดิมต่ำกว่า ควร ก็ควรยอมให้ชาวนาบ้าง ชาวนาจะได้ช่วยลงทุนปลูกข้าวให้ได้มากขึ้น แต่ขณะเดียวกัน การช่วยสนับสนุนรายได้ของชาวกุรงที่ยากจน ก็ควรที่รัฐบาลจะพึงกระทำ” (ป๋วย สุนทรพจน์และข้อเขียน หน้า 38)

บทความเรื่อง “ข้อคิดในการพัฒนาชาติ” เป็นคำบรรยายในการสัมมนาบัณฑิตไทยในสหรัฐอเมริกา ณ มหาวิทยาลัยชิคาโก ในปี 2513 ในคำบรรยายนี้ อาจารย์ป๋วยได้ย้ำว่าเป้าหมายในการพัฒนา

นอกจากจะอยู่ที่การเพิ่มรายได้และสุขภาพของประชาชนในชาติและการรักษาเสถียรภาพการพัฒนาแล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุด

“ซึ่งในขณะนี้ เป็นข้อบกพร่องสำคัญ คือ เราจำเป็นที่จะต้องกระจายผลให้ได้ทั่วถึงในหมู่ชนชาติเดียวกัน ไม่ใช่จะพิเคราะห์ดูแต่อัตราส่วนรวมกับอัตราเฉลี่ยส่วนรวมของชาติ”

ท่านยังได้วิจารณ์นักวิชาการบางคนในสมัยนั้นที่เสนอว่า การคอร์ปชั่นเป็นสิ่งที่ช่วยหล่อเลี้ยงให้การทำธุรกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจดำเนินไปได้รวดเร็ว โดยเรียกว่าเป็นลัทธิอุบาทว์ และท่านยังได้เน้นว่าการที่จะให้คนพัฒนาได้จะต้องพัฒนาการศึกษาให้คน “รู้จักเคารพศักดิ์ศรีของตนเอง และหาทางช่วยแก้ปัญหาความเจริญให้แก่ตนได้ ด้วยการคำนึงถึงศักดิ์ศรีของตน”

อาจารย์ป๋วยยังได้เสนอมาตรการแก้ไขการกระจายรายได้ให้เป็นธรรมโดยให้เก็บภาษีทางตรงเพิ่มขึ้น โดยการเพิ่มและปรับปรุงภาษีเงินได้ ใช้ภาษีทรัพย์สินโดยเฉพาะที่ดิน ภาษีการรับมรดก เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร โดยระดมผู้จบอาชีวศึกษาด้านเกษตรมาทำงานส่งเสริมการเกษตรทั่วประเทศอย่างเอาจริงเอาจัง

บทความเรื่อง “จุดมุ่งหมายในการพัฒนาชนบท” เขียนและพิมพ์ในปี 2514 ในหนังสือประจำปีของนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ อาจารย์ป๋วยได้เห็นว่าผลการพัฒนาตามแผนทั้ง 2 ฉบับสร้างความแตกต่างทางภูมิภาคและกลุ่มชนมากขึ้น ทั้งอาจารย์ป๋วยยังได้ให้แนวคิดที่ก้าวหน้าน่าสนใจมากกว่า การพัฒนาจะต้องช่วยให้ชาวชนบทพึ่งตนเองได้ ในความหมายที่ว่า มีความรู้ทางการเกษตร

การจัดการฟาร์มดี และคิดได้ด้วยตัวเองว่าควรลงทุนอย่างไร ต้องมีความมั่นใจในตัวเอง แทนที่จะนับถือเชื่อฟังแต่ข้าราชการเบื้องบน นอกจากนี้ อาจารย์ป่วยยังได้พุดถึงผลการพัฒนาที่ทำให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การตัดถนนบนไหล่เขาบางแห่ง การสร้างเขื่อนบนภูเขาบางแห่ง การปล่อยสารของโรงงาน การใช้ยาปราบศัตรูพืช ฯลฯ

นับเป็นนักเศรษฐศาสตร์และผู้บริหารระดับสูงคนแรก ๆ ของไทย ที่พุดถึงปัญหาสภาพแวดล้อมไว้ตั้งแต่เมื่อ 30 กว่าปีที่แล้ว โดยอาจารย์ป่วยได้กล่าวว่าการวางแผนพัฒนาให้ได้ผลดีจริง ๆ นั้น จะต้องศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมให้รู้จริง และจะต้องระวังมิให้โครงการพัฒนาโครงการใดก่อผลเป็นพิษร้ายแก่โครงการอื่นด้วย

บทความเรื่อง “การวิจัยทางการเกษตรและการพัฒนาเศรษฐกิจ” เป็นคำบรรยายภาษาอังกฤษ ในการประชุมสัมมนาที่สิงคโปร์ อาจารย์ป่วยพุดถึงปัญหาทั่วไปของประเทศด้อยพัฒนาซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กัน โดยได้ชี้ว่า ระบบเศรษฐกิจการค้า การบริหารงานสาธารณะและระบบสังคม ยังล้าหลังไม่ทันเหตุการณ์ ไม่เพียงพอที่จะใช้ป้องกันและแก้ปัญหาซับซ้อนอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้ สังคมโลกจึงมีความไม่เป็นธรรมมากขึ้น ในตอนท้าย อาจารย์ป่วยได้เสนอทางออกของการพัฒนาชนบทว่า ควรจะมีอาจารย์ นักศึกษา อาสาสมัคร เป็นผู้เชื่อมช่องว่างระหว่างข้าราชการกับประชาชน ดัง “โครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานลุ่มน้ำแม่กลอง” ที่อาจารย์ป่วยเป็นผู้ริเริ่มให้เกิด นำเสียดายที่หลังจาก

เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 แล้ว โครงการพัฒนาชนบทที่อาจารย์ป๋วยมีส่วนร่วมต้องหยุดชะงักหรือจบเขาไป

บทความอื่นๆ เป็นคำบรรยายและบทความที่แสดงหลังจากเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย 14 ตุลาคม 2516 แล้ว ซึ่งเป็นยุคที่นักศึกษาประชาชนตื่นตัว แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาประเทศกันมาก เรื่อง “**แนวใหม่ในการพัฒนาประเทศ**” เป็นคำบรรยายที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในเดือนกันยายน 2517 ขณะนั้นอาจารย์ป๋วยเป็นประธานที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจของรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ในบทความนี้ นอกจากจะได้เสนอแนวคิดด้านการพัฒนาเศรษฐกิจในแนวเดียวกับที่ท่านเคยเสนอในที่อื่นมาแล้ว ท่านยังเสนอการพัฒนาทางสังคมและการเมืองด้วย

ในเรื่องสังคม อาจารย์ป๋วยพูดถึงว่า ปัญหาอาชญากรรมจะต้องแก้ด้วยการเปลี่ยนค่านิยมเรื่องความฟุ้งเฟ้อในการบริโภค และหาช่องทางให้คนมีงานทำมากขึ้น อาจารย์ป๋วยยังไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขปัญหาคอมมิวนิสต์ด้วยการใช้กำลังอย่างเดียว ท่านเสนอให้มีการเจรจาเพื่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในชาติ ข้อเสนอหลังนี้เป็นข้อเสนอที่ลำห้วยรัฐบาลอยู่หลายปี

ในด้านการเมือง มีประเด็น 2 ประเด็นที่น่าสนใจคือ

1) อาจารย์ป๋วยเสนอให้มีการนำรัฐธรรมนูญฉบับที่ร่างกันอยู่ในสมัยนั้นไปขอประชามติจากประชาชนก่อน เพื่อแสดงความเคารพต่ออธิปไตยของปวงชนจริงๆ และทำให้ประชาชนสนใจในกฎหมายสูงสุดที่จะใช้ปกครองบ้านเมือง

2) อาจารย์ป่วยให้เปลี่ยนระบบการปกครอง (ภูมิภาคและท้องถิ่น) เพื่อกระจายอำนาจออกไปให้เป็นประชาธิปไตย ให้มีการเลือกนายกเทศมนตรี และสมาชิกสภาที่ตัดสินชะตากรรมของจังหวัดได้เอง โดยรัฐบาลต้องจ่ายเงินอุดหนุนเพื่อให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นสามารถมีสิทธิอิสระและดำเนินงานได้

บทความเรื่อง “การหางานให้ชาวชนบททำ” พิมพ์ในวารสาร **กรรมบัญญัติกลาง** เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2519 อาจารย์ป่วยเห็นปัญหามาตั้งแต่สมัยนั้นแล้วว่า การลงทุนทางอุตสาหกรรมช่วยให้คนมีงานทำได้ไม่มากนัก และถึงจะมีผลช่วยเศรษฐกิจของไทยได้บ้างก็ไม่เหมือนและเทียบไม่ได้กับการลงทุนทางชนบท ซึ่งมีผลแก่บุคคลเป็นจำนวนมากกว่ามาก ท่านได้เสนอแนวทางการหางานให้ชาวชนบททำ 7 ข้อ ซึ่งถ้าหากรัฐบาลสนใจเอาใจใส่ทำอย่างจริงจังเสียตั้งแต่เมื่อ 2 ทศวรรษที่แล้ว เราก็คงไม่มาเจอปัญหาคนตกงานถึง 2 ล้านคนในช่วงปี 2541-2542

กล่าวโดยภาพรวมแล้ว ความคิดของอาจารย์ป่วยเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศในช่วงปี 2501-2519 เป็นความคิดที่ผสมผสานอยู่กลางๆ ระหว่างแนวคิดแบบอนุรักษนิยมและแบบก้าวหน้า ท่านได้แสดงทัศนะไว้ในปี 2512 ว่า

“ทั้งลัทธินายทุนและลัทธิคอมมิวนิสต์ สร้างความอยู่ดีพร้อม และมีผลร้ายทั้งสองฝ่าย เพราะฝ่ายคอมมิวนิสต์ย่อมเพิกเฉยในศักดิ์ศรีของมนุษย์ ส่วนลัทธินายทุนถ้าปล่อยให้ดำเนินไปโดยเสรีย่อมทำให้เกิดการเบียดเบียนกันได้ง่าย และความยากจนจะรุนแรงแตกต่างกัน

ไปมากยิ่งขึ้นในสังคม คนมีมีเสียเหลือหลาย คนจนยิ่งจนทรุดลง ฉะนั้น ผมเห็นว่า วิธีที่เหมาะสมคือทางสายกลาง รัฐบาลไม่แย่งราษฎรทำเสียทั้งหมด และก็อย่าปล่อยให้ทำอะไรกันโดยไม่มีขอบเขต รัฐบาลจะต้องใช้มาตรการการคลังและการภาษีอากรกำกับการกระทำของเอกชนและพยายามส่งเสริมให้เกิดผลส่วนรวมขึ้น โดยช่วยวางพื้นฐานในการพัฒนาให้ราษฎร” (ป๋วย, “ศีลธรรมและศาสนาในการพัฒนาชาติ”, ในสุนทรพจน์และข้อเขียน, 2513, หน้า 128)

กลุ่มที่

5

ประวัติและแนวคิดทางสังคม

.....

งานเขียนกลุ่มนี้จัดให้อยู่ในกลุ่ม “ประวัติและแนวคิดทางสังคม” โดยได้เลือกงานเขียนของอาจารย์ป่วยที่เขียนถึงประสบการณ์ในชีวิตของท่านและผู้ที่ท่านเกี่ยวข้องด้วยตั้งแต่วัยเด็กจนถึงช่วงเป็นนักศึกษาและเป็นเสรีไทย รวมทั้งบทความที่มองชีวิตย้อนหลังของท่านในช่วงที่ท่านมีอายุ 60 ปี งานเหล่านี้สะท้อนให้เห็นท่วงท่าของการเขียน ฝีมือการเขียนอารมณ์ ความรู้สึก บุคลิก นิสัย แนวคิดจากมุมมองของเจ้าของประวัติเอง ซึ่งให้รสชาติต่างไปจากงานชีวประวัติ และผลงานของอาจารย์ป่วย ที่มีผู้เขียน (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกศิษย์ลูกหา) ไว้เป็นจำนวนมากด้วยกัน บทความในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ “สันติประชาธรรม” (เคล็ดไทย 2516) ซึ่งคณะผู้วิจัยหนังสือดีที่คนไทยควรอ่านของสำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย (สกว.) ได้คัดเลือกให้เป็นหนังสือตี 1 ในร้อยเล่ม

บทความในบทที่ว่าด้วยประวัติและแนวคิดทางสังคมส่วนใหญ่ อาจารย์ป๋วยเขียนในทศวรรษปี 2510-2519 ขณะที่อาจารย์ป๋วย มีอายุ 50-60 ปี เป็นช่วงที่ท่านได้ประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงาน ในฐานะผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และที่ปรึกษากระทรวง การคลัง และกำลังเปลี่ยนความสนใจมาเป็นนักศึกษาและนักปฏิรูป สังคมมากขึ้น โดยท่านได้ลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่ง ประเทศไทยเพื่อมาเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เต็มเวลาในปี 2514 เป็นอาจารย์พิเศษที่มหาวิทยาลัย ในอังกฤษช่วงปี 2515-2516 เป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจของรัฐบาล รักษาการหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ในช่วงปี 2516-2517 และเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงปี 2518-2519

บทความในกลุ่มนี้ที่เด่นๆ คือ **ผู้หญิงในชีวิตของผม-แม่** (ธปท.ปริทรรศน์ 2515), **แตกเนื้อหนุ่ม เมื่อ 2475** (สังคมศาสตร์ ปริทัศน์ มิ.ย.2515) ช่วยทำให้เข้าใจภูมิหลังในวัยเยาว์ของท่านได้ อย่างดี เนื่องจากคุณพ่ออาจารย์ป๋วยถึงแก่กรรมตั้งแต่อาจารย์ป๋วย ยังเล็ก คุณแม่จึงมีบทบาทสูง คุณสมบัติที่อาจารย์ป๋วยกล่าวถึงแม่ ไม่ว่าจะเป็นความมานะเด็ดเดี่ยว, ความรักอิสระภาพและเสรีภาพ ยิ่งกว่าชีวิต, ความซื่อสัตย์สุจริต และความใจกว้างเมตตากรุณา ก็ คือสิ่งที่พัฒนามาเป็นคุณสมบัติของอาจารย์ป๋วยในภายหลังเช่นกัน

ในเรื่อง **แตกเนื้อหนุ่ม เมื่อ 2475** ท่านเขียนว่า ตอนหนุ่มๆ ท่านสนใจแต่เรื่องการเรียนและการทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นแค่ไทยมุง ซึ่งท่านคิดว่าไม่เพียงพอ ท่านเสนอให้คนไทยสนใจอภิปรายกันว่า

บ้านเมืองอันพึงปรารถนาควรจะมีลักษณะประการใด

“**ธรรมศาสตร์และการเมือง**” เป็นปาฐกถา ซึ่งท่านได้แสดงตามคำเชิญของสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ในวันที่ 13 มิถุนายน 2518 อันเป็นวันเลือกตั้งนายกสมาคมเศรษฐศาสตร์บรรยากาศบ้านเมืองในช่วงนั้นเป็นยุคที่มีเสรีภาพแบบประชาธิปไตยมากที่สุดยุคหนึ่งในชีวิตของอาจารย์ป๋วย หลังจากเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยของนักศึกษาในเดือนตุลาคม 2516 ได้มีการนำระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภากลับมาใช้อีกครั้ง มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ รัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง ประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงออกช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อาจารย์ป๋วย ปฏิเสธตำแหน่งนายกรัฐมนตรีรักษาการที่มีผู้ทาบทามท่าน แต่ก็ยินดีช่วยงานในฐานะสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และประธานคณะที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจของนายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ ตำแหน่งงานประจำของอาจารย์ป๋วยคือ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งดูจะเป็นตำแหน่งที่ท่านรักมากกว่าตำแหน่งอื่น ท่านได้ไปแสดงปาฐกถาเรื่องนี้ในหมู่ศิษย์เก่าของคณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นรุ่นน้องลูกศิษย์ลูกหาของท่าน ดังนั้นท่านจึงพูดอย่างเปิดเผยเป็นกันเองและอย่างภาคภูมิใจในสถาบัน งานชิ้นนี้จะทำให้ผู้อ่านทราบภูมิหลังทางการศึกษาและแนวคิดของอาจารย์ป๋วยได้ดี รวมทั้งเหตุผลที่ท่านเลือกเรียนที่ L.S.E. แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน ตลอดจนบรรยากาศที่นั่นด้วย

“มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองมีชีวิตอยู่ตลอดเวลา

และก็เป็นระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็เป็นที่ช่องสู้มอ้งยี่ใหญ่ คือ เสรีไทย เป็นที่ทำการสำหรับเสรีไทยจะได้ใช้วิธีดลปะดงเพื่อที่จะทำให้ญี่ปุ่นเชื่อ และก็ในขณะเดียวกันก็เอาพวกที่จะต่อสู้กับญี่ปุ่นนั้น เข้ามาเลี้ยงไว้ในมหาวิทยาลัยของเราที่ตึกโดมนี้แหละครับ ไม่ใช่ที่อื่น เพราะฉะนั้นถ้าพูดไปแล้วแม้ว่าวิชาความรู้ของเรานั้นก็ได้อยู่แล้วละแต่ ใจความที่มหาวิทยาลัยของเราบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชน และประชาชาตินั้น ได้เริ่มทำมาตลอดไม่มีที่สิ้นสุด และในขณะนั้น ถ้าหากเกิดว่าญี่ปุ่นเกิดชนะขึ้นมา ก็เชื่อว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมืองของเราคงไม่มีอยู่ต้องกระเด็นไปหมด แต่เคราะห์ดีที่เราได้ไปหมดจึงได้ดำรงชีพของมหาวิทยาลัยกันมาจนกระทั่งปี 2495 ซึ่งรัฐบาลในสมัยนั้นเห็นว่ามิบุคคลหลายคนซึ่งเป็นอันตรายแก่บ้านเมือง เช่น คุณไสว สุทธิพิทักษ์ เป็นต้น (หัวเราะ) เพราะฉะนั้น (ปรบมือ) ใจมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองนี้เอาการเมืองออกไปเสียดีกว่า ก็เลยกลายเป็นมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์เฉย ๆ วิชาธรรมศาสตร์และการเมืองก็เหลือธรรมศาสตร์เฉย ๆ”

บทความเรื่อง “ทหารชั่วคราว” เล่าถึงชีวิตสมัยอาสาสมัครเป็น เสรีไทยอยู่ในกองทัพอังกฤษ ไปฝึกการรบกองโจรและกระโดดร่ม เข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เขียนและพิมพ์ครั้งแรกในปี 2495 เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอกสรรค์ ยุทธวงศ์ (น้องเขยของอาจารย์ป้วย) วันที่ 19 กรกฎาคม 2495 ช่วงนั้น อาจารย์ป้วยเรียนจบปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์ จากอังกฤษกลับมาทำงานที่กระทรวงการคลังได้ราว 3 ปี ต่อมา

อาจารย์ป่วยได้ปรับปรุงบทความนี้ใหม่เพื่อตีพิมพ์เป็นส่วนหนึ่งของหนังสือของ อ.ติเรก ชัยนาม เรื่อง **ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง ในปี 2509**

บทความนี้เขียนเป็นเรื่องเล็กแบบเรื่อย ๆ ไม่โอ้อวดตนเองหรือกล่าวถึงคนอื่นในแง่ไม่ดี แม้แต่ตอนกระโดดร่มมาโดนชาวบ้านจับกุมมีคนบางคนทำร้าย อาจารย์ป่วยก็มองอย่างกลาง ๆ แถมยังเขียนอย่างมีอารมณ์ขันและมีความเมตตา ตอนที่กล่าวถึงหญิงชาวบ้านที่ห่วงใยอาจารย์ป่วยเพราะนึกถึงลูกชายที่เป็นทหาร อาจารย์ป่วยก็เขียนไว้อย่างสละสลวยมาก

“หญิงชราผู้นั้นก็พูดกับข้าพเจ้าเสียงแปร่ง ๆ ว่า พุทโธหน้าเอ็งเหมือนลูกข้า ข้าพเจ้าถามว่า ลูกของป้าอยู่ไหน ได้รับคำตอบว่าถูกเกณฑ์ทหารไปนานแล้วไม่รู้จะไปอยู่เสียที่ไหน เสียงอันเยือกเย็นซึ่งแสดงถึงน้ำใจของหญิงผู้นี้ทำให้ข้าพเจ้าตื่นตัน และรู้สึกว่าได้มีรสหวานอันเป็นรสแห่งความรักของมารดาหอมล้อมอยู่ในศาลานั้น”

เรื่อง **“พระบรมวงศานุวงศ์และขบวนการเสรีไทย”** เขียนปลายปี 2514 ตีพิมพ์ใน “บางเรื่องเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2” หนังสือนี้เป็นงานรวมข้อเขียนของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งตอนนั้นย้ายการลี้ภัยจากจีนมาอยู่ฝรั่งเศส และอาจารย์ป่วยได้แวะไปเยี่ยมในปี 2513 หลังจากที่ไม่ได้ติดต่อกันมากกว่าสิบปี อาจารย์ป่วยคงจะเขียนเรื่องนี้เป็นการบินทักประวัติศาสตร์รวมทั้งเป็นการช่วยสร้างภาพพจน์ให้ประชาชนเข้าใจว่า อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศา-

นวงศ์ ไม่ใช่เป็นไปในทางตรงกันข้ามอย่างที่กลุ่มต่อต้านอาจารย์ปรีดีพยายามสร้างภาพพจน์ตลอดมา

บทความเรื่อง “เหลียวหลังแลหน้า” อาจารย์ปวยคงเขียนราวต้นปี 2519 ในวาระที่ท่านจะมีอายุครบ 60 ปี ในวันที่ 9 มีนาคม 2519 พิมพ์ครั้งแรกในนิตยสารของธนาคารแห่งประเทศไทย **รพท. บริทรรศน์** ฉบับที่ 6 เดือนเมษายน 2519 ช่วงนั้นคือช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มาได้ประมาณ 2 ปีกว่า เป็นยุคเสรีประชาธิปไตย มีการต่อสู้กันทางแนวคิดการเมืองอย่างแหลมคม ระหว่างฝ่ายหัวเก่าจารีตนิยมและอำนาจนิยมกับนักศึกษาปัญญาชนหัวก้าวหน้าซึ่งโน้มเอียงไปทางสังคมนิยม อาจารย์ปวยในฐานะนักเสรีนิยมอยู่ระหว่างกลางคน 2 กลุ่มนี้ พยายามที่จะให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปเป็นเสรีประชาธิปไตยอย่างสันติวิธี หรือที่ท่านเรียกว่า “**สันติประชาธรรม**” อย่างไม่ค่อยประสบผลสำเร็จนัก

ขณะที่เขียนบทความนี้ท่านไม่มีตำแหน่งทางการเมืองหรือทางราชการอื่นใด นอกจากเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นแหล่งชุมนุมนักศึกษาปัญญาชนหัวรุนแรงที่สำคัญ ฝ่ายหัวเก่าจารีตนิยมก็คิดว่าท่านเป็นพวกซ้าย พวกนิยมอาจารย์ปรีดี พวกหนุนนักศึกษาธรรมศาสตร์ให้หัวรุนแรงฝ่ายซ้ายก็คิดว่าท่านเสรีนิยมและประนีประนอมกับฝ่ายอำนาจเก่ามากเกินไป ซึ่งเป็นคำกล่าวหาที่ไม่เป็นจริงและไม่เป็นธรรมพอ ๆ กันของทั้ง 2 ฝ่าย

ในปัจจุบันนี้ หลังจากที่เราได้ผ่านประสบการณ์ที่เจ็บปวดและบทเรียนทางประวัติศาสตร์ ทั้งจากเหตุการณ์สังหารหมู่นักศึกษา

ประชาชน ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 (ไม่ถึงปีภายหลังจากปีที่ท่านเขียนบทความนี้) และการปราบประชาชนอย่างป่าเถื่อนในวันที่ 17-18 พฤษภาคม 2535 พวกเราน่าจะกลับไปอ่านบทความ “เกลียวหลังแลหน้า” ของอาจารย์ป่วยอย่างพิจพิจณาอีกครั้งหนึ่ง นี่เป็นบทความชิ้นเอกชิ้นหนึ่งของอาจารย์ป่วยที่น่าจะใช้เป็นส่วนหนึ่งของหนังสืออ่านประกอบในระดับโรงเรียนชั้นมัธยมและมหาวิทยาลัย เพราะงานชิ้นนี้นอกจากจะมีคุณค่าในแง่แนวคิด ประสบการณ์ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญแล้ว ยังมีคุณค่าทางวรรณศิลป์อีกด้วย

โดยเฉพาะตอนสุดท้ายเรื่อง “คุณภาพแห่งชีวิต จากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน” นั้น เป็นความเรียงแบบกลอนเปล่าที่มีทั้งเนื้อหาและความงามมากขึ้นหนึ่งทีเดียว

“เมื่อตายแล้ว ยังมีทรัพย์สมบัติเหลือ เก็บไว้ให้เมียผมพอใช้ในชีวิตรของเธอ ถ้าลูกยังเล็กอยู่ก็เก็บไว้เลี้ยงให้โต แต่ลูกที่โตแล้วไม่ให้ นอกนั้นรัฐบาลควรเก็บไปหมด จะได้ใช้เป็นประโยชน์ในการบำรุงชีวิตของคนอื่นๆ บ้าง

ตายแล้วเผาผมเถิด อย่าฝัง คนอื่นจะได้มีที่ดินอาศัยและทำกิน และอย่าทำพิธีรีตองในงานศพ ให้อุ่นวายไป

นี่แหละคือความหมายของชีวิต นี่แหละคือ การพัฒนาที่ควรจะให้เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์ของทุกคน”

กลุ่มที่

6

บทบาทของนักเศรษฐศาสตร์ และปัญญาชน

๑
ปัญญา

เขียนจัดบทความกลุ่มนี้ให้อยู่ในแนวเรื่อง “บทบาทของนักเศรษฐศาสตร์และปัญญาชน” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสะท้อนให้เห็นบทบาทและแนวคิดของอาจารย์ป๋วยในอีกแง่หนึ่ง อาชีพการงานหลักของอาจารย์ป๋วย คือ ข้าราชการนักวิชาชีพที่เป็นมือเป็นเท้าให้รัฐบาลในเรื่องการพัฒนาทางการเงิน การคลัง และเศรษฐกิจทั่วไป แต่โดยลึก ๆ แล้วท่านเป็นนักวิชาการและเป็นปัญญาชนมากกว่าข้าราชการนักวิชาชีพส่วนใหญ่ซึ่งมักเป็นแค่เทคนิคเขียน คือ ใช้ความรู้ทางวิชาชีพทำงานรับใช้ระบบที่ดำรงอยู่ไปวัน ๆ โดยไม่คิดไม่วิเคราะห์อย่างวิพากษ์วิจารณ์ ไม่สนใจเรื่องที่อยู่นอกงานหน้าที่ของตน แต่อาจารย์ป๋วยเป็นมากกว่าข้าราชการนักวิชาชีพธรรมดา

แม้อาจารย์ป๋วยจะใช้เวลาหลังจากจบปริญญาเอกทางเศรษฐ-

ศาสตร์ให้กับงานกระทรวงการคลัง สำนักงานประมาณ และธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นส่วนใหญ่ แต่ท่านก็ยังได้แบ่งเวลาไปสอนและบรรยายพิเศษทั้งที่มหาวิทยาลัยและหน่วยงานต่างๆ ตลอดจนเขียนตำรา เขียนบทความเผยแพร่ความรู้ต่างๆ มาอย่างสม่ำเสมอ ท่านยังมีบทบาทในการก่อตั้งและพัฒนาสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นสมาคมนักวิชาการแห่งแรกๆ ที่มีบทบาทในการพิมพ์หนังสือตำราสมัยใหม่ รวมทั้งนิตยสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ที่ช่วยสร้างภูมิปัญญาให้กับสังคมไทยในทศวรรษ 2500 และ 2510 อย่างมีนัยสำคัญ

ในปี 2507 อาจารย์ป๋วยรับคำเชิญชวนเข้าไปเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ และได้มีบทบาทในการสร้างคณะเศรษฐศาสตร์ จากคณะเล็กๆ ที่มีอาจารย์ประจำเพียงไม่กี่คนให้เป็นคณะเศรษฐศาสตร์ที่ใหญ่และทันสมัยมากคณะหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นอกจากบทบาทในฐานะนักวางแผนและนักบริหารการศึกษาแล้ว อาจารย์ป๋วยยังมีบทบาทในฐานะปัญญาชนที่กล้าเสนอทัศนะที่เป็นประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงแก้ไขสังคมมาอย่างต่อเนื่อง ในสมัยเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ท่านวิจารณ์นายธนาคารพาณิชย์ที่หากำไรโดยไม่ค่อยทำตามระเบียบแบบแผนที่ดี วิจารณ์นักการเมืองและข้าราชการที่ฉ้อฉลอยู่เสมอๆ แม้ว่าจะพูดอ้อมๆ บ้าง เพราะบรรยากาศทางการเมืองและสถานภาพการเป็นข้าราชการประจำของท่านทำให้พูดอะไรได้ไม่เต็มที่นัก

หลังจากที่อาจารย์ป๋วยลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคาร

แห่งประเทศไทยมาเป็นนักการศึกษา คือ คณะบดีคณะเศรษฐศาสตร์ เต็มเวลา (ปี 2514) ท่านมีบทบาทของปัญญาชนที่วิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น รวมทั้งเขียนจดหมายและบทความเรียกร้องประชาธิปไตย หรือที่ท่านเรียกว่า “สันติประชาธรรม” ซึ่งเป็นคุณูปการที่สำคัญส่วนหนึ่งในกระบวนการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของประชาชนไทย ในทศวรรษ 2510-2519

บทความแรกเป็นบทความเก่าที่อาจารย์ป่วยเขียนตั้งแต่ปี 2497 ซึ่งเป็นสมัยที่วิชาเศรษฐศาสตร์ยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักมาก อาจารย์ป่วยเขียนอธิบายอย่างง่าย ๆ ว่า “นักเรียนเศรษฐศาสตร์ไปเรียนอะไรมา ? ใช้อะไรได้ ?” เนื้อหาก็คล้ายกับคำอธิบายเกี่ยวกับวิชาเศรษฐศาสตร์ทั่วไป แต่สิ่งที่น่าสนใจ คือ การที่อาจารย์ป่วยมองวิชาเศรษฐศาสตร์แบบกว้างกว่านักเศรษฐศาสตร์สมัยหลังหลายคน คือมองวิชาเศรษฐศาสตร์ว่าสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ อย่างจำเป็น และควรต้องเรียนทั้งทฤษฎีและประยุกต์ให้ใช้งานได้ อาจารย์ป่วยไม่ได้มองเศรษฐศาสตร์แบบวิชาทางเทคนิคล้วนๆ แยกตัวจากการเมืองและสังคมศาสตร์แขนงอื่นๆ แบบที่นักเศรษฐศาสตร์สมัยหลังจากท่านซึ่งมักจบจากมหาวิทยาลัยหรือเรียนจากตำราสหรัฐอเมริกา

บทความที่ 2 เป็นปาฐกถาภาษาอังกฤษ แสดงต่อสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ในปี 2509 ฉบับแปลเป็นภาษาไทย ชื่อว่า “เศรษฐศาสตร์ในฐานะที่เป็นสาขาหนึ่งของวิทยาการ” พิมพ์ใน “เศรษฐทรรศน์” (สมาคมเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์, 2523) ในปาฐกถาสั้นๆ ชิ้นนี้เป็นการอธิบายความหมายของเศรษฐ-

ศาสตร์ในระดับที่ลึกซึ่งมากขึ้นเมื่อเทียบกับบทความแรก แต่แนวคิดก็ยังสอดคล้องไปในแนวเดียวกัน รวมทั้งอาจารย์ป๋วยยังมีข้อสังเกตแบบวิพากษ์วิจารณ์ที่แหลมคม เมื่อท่านกล่าวว่า

“ไม่น่าสงสัยอีกเช่นกันว่า ทุกวันนี้มีการทำบาปและก่ออาชญากรรมในนามของนักเศรษฐศาสตร์ ในระบบเศรษฐกิจและในการพัฒนาเศรษฐกิจ”

คำวิจารณ์ของอาจารย์ป๋วยในปี 2509 ยังสามารถนำมาอ้างอิงในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมเจาะลึกอีกด้วย ประโยคสุดท้ายของอาจารย์ป๋วยในปาฐกถาชิ้นนี้ ก็เป็นประโยคคมคายที่นักเรียนเศรษฐศาสตร์ที่ซึ่งได้รับความบันดาลใจจากอาจารย์ป๋วยยังยกมาอ้างอิงอยู่เสมอๆ

“เราต้องมีความซื่อตรง แสดงออกซึ่งความซื่อตรงและซื่อตรงพอที่จะสนับสนุนชักชวนผู้อื่นให้ซื่อตรงด้วย” ประโยคที่เป็นของเดิมของอาจารย์ป๋วย ที่เป็นภาษาอังกฤษนั้นดูจะสละสลวยกินใจมากกว่าฉบับแปลภาษาไทย “We must also be honest, appear to be honest, and honest enough to urge other people to be honest”

บทความที่ 3 “เศรษฐศาสตร์บัณฑิตอันพึงปรารถนา” เขียนในปี 2506 สำหรับ วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ วารสารกึ่งวิชาการที่แพร่หลายในหมู่ปัญญาชน อาจารย์ป๋วยได้เน้นว่าเศรษฐศาสตร์บัณฑิต

“จะต้องเรียนรู้วิธีวิเคราะห์เพื่อแยกธาตุของปัญหา เพื่อสังเกต

เห็นปัญหาได้ถ่องแท้ และเพื่อแสวงหาวิถีทางอันถูกต้องที่จะนำไปสู่การขบปัญหาตามความต้องการ”

รวมทั้งยังพูดย่ำว่าเศรษฐศาสตร์ต้องศึกษาสังคมศาสตร์สาขาอื่นๆ ต้องพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ในกรอบแห่งความเป็นจริง ซึ่งสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ จะพิจารณาเศรษฐกิจโดดๆ หาได้ไม่ ในท้ายบทความอาจารย์ป่วยยังได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการเตรียมนักเรียนชั้นมัธยมที่จะเข้าเรียนเศรษฐศาสตร์ชั้นมหาวิทยาลัยไว้อย่างน่าสนใจ เช่น การคัดเลือกและการเตรียมตัวผู้ที่จะเข้ามหาวิทยาลัยโดยเฉพาะ เพราะท่านเห็นว่า นักเรียนต้องมีพื้นฐานการศึกษาระดับมัธยมที่ดี จึงจะสามารถฝึกฝนเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่ดีได้

บทความถัดมาเรื่อง “จรรยานักเรียน” เป็นงานแปลและเรียบเรียงของอาจารย์ป่วยจากสุนทรพจน์ของ ราล์ฟ วัลโด ฮีเมอร์สัน นักปราชญ์และกวีชาวอเมริกัน พิมพ์ครั้งแรกในปี 2493 คำว่านักเรียนในที่นี้มาจากภาษาอังกฤษว่า Student ซึ่งหมายถึง นักเรียน นักศึกษา ผู้สนใจเรียนเอง ดังนั้น บทความนี้จึงหมายถึงจรรยาหรือจริยธรรมของนักเรียนนักศึกษาผู้สนใจไขว่คว้าหาความรู้โดยทั่วไป

บทความนี้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการอยากรู้ อยากเห็น การเรียนรู้ การเป็นนักเรียนนักศึกษา เป็นปัญญาชนที่ดี ไว้อย่างลึกซึ้งคมคาย สละสลวยด้วยภาษาแบบกวีนิพนธ์ งานชิ้นนี้รวมทั้งงานบทกวีที่อาจารย์ป่วยแต่งเองไว้หลายชิ้น แสดงว่าท่านเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีหัวใจละเอียดอ่อนเป็นกวี ซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ยากในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมีแนวโน้มเป็นนิยมวัดดูมากกว่านักมนุษย-

ธรรมเนียม นักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำในวงสังคมปัจจุบันหลายคน คงจะอ่าน “จรรยานักเรียน” ไม่เข้าใจ หลายคนคงไม่ยอมอ่านหรือถึงถูกคะยั้นคะยอให้อ่านก็คงจะอ่านได้ไม่จบ ผมคิดว่า ถ้าจะมีใครสนใจคัดลอก “จรรยานักเรียน” ไปตีพิมพ์ในหนังสือประเภทคู่มือนักศึกษาปฐมนิเทศ รัับน้องใหม่ ฯลฯ ก็จะเป็นประโยชน์ในการสร้างแรงบันดาลใจ และความเข้าใจในเรื่องความหมายของการเป็นนักศึกษาปัญญาชนมากที่สุดทีเดียว

“จะปกปิดความคิดความรู้ณะหรือ ปกปิดแสงเดือนแสงตะวัน เสียจะง่ายกว่าวิชาความรู้ นั้นแหละเป็นแสงอันเลิศกระจ่างจ้าไปทั่วจักรวาล แม้ว่าท่านจะเกิดเป็นใบ้ไปเสีย วิชาที่ย่อมเปล่งวาจาออกมาได้โดยวิธีอัศจรรย์ของมันเอง วิชาที่ย่อมไหลหลั่งออกมาเองจากการกระทำของท่าน จากลักษณะนิสัยของท่านและจากดวงหน้าของท่าน”

ปาฐกถาเรื่อง “ความชอบธรรมในมหาวิทยาลัย” อาจารย์ป๋วย แสดงที่พุทธสมาคมในปี 2511 นี่คือยุคที่บรรณาธิการกำลังไป “หาความหมาย” อยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในคณะซึ่งอาจารย์ป๋วยเป็นคนบดที่อยู่ เป็นยุคที่นักศึกษาทั่วโลกแสดงออกซึ่งความไม่พอใจต่อรัฐบาลและคนรุ่นผู้ใหญ่ ซึ่งพวกเขาเห็นว่านำโลกไปสู่การกดขี่เอารัดเอาเปรียบ สงคราม ระบบเผด็จการ ความหน้าไหว้หลังหลอก ฯลฯ ในเมืองไทยเรานิสิตนักศึกษาที่สนใจปัญหาสังคมหรือมีปฏิกริยาแบบนี้ในปีพ.ศ. นั้นยังมีน้อยมาก เพราะบรรยากาศทางการเมืองเป็นเผด็จการ กดดันภูมิปัญญาไม่ให้เติบโตมาตั้งแต่ปี 2501 แต่ก็เริ่มมีหน่อความคิดใหม่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะในกลุ่มปรีทศน์เสวนา ชมรมพระ

จันทร์เสี้ยว สภาหน้าโดม สภากาแฟที่มหาวิทยาลัยเกษตร ๗๗

อาจารย์ป่วยท่านสนใจติดตามความก้าวหน้าทางภูมิปัญญาอยู่ตลอดมา รวมทั้งท่านได้คุยกับนักศึกษา อ่านหนังสือที่นักศึกษาเขียนด้วย ท่านจึงรู้สึกถึงอารมณ์ของนักศึกษาได้เร็วกว่าผู้ใหญ่คนอื่นๆ ในสังคมไทยในสมัยนั้น บทความนี้เป็นการอธิบายให้คนระดับอาจารย์เข้าใจและมองนักศึกษาอย่างเปิดกว้าง เป็นการวิจารณ์ความคับแคบของอาจารย์และผู้บริหารมหาวิทยาลัยในสมัยนั้น รวากับผู้เขียนเป็นนักศึกษาเสียเอง ทั้งๆ ที่ขณะนั้นอาจารย์ป่วยเป็นอาจารย์ชั้นผู้ใหญ่และเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในวัย 52 ปีแล้ว แต่ความคิดของท่านยังกระฉับกระเฉงยิ่งกว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยประเภทข้าราชการแบบขุนนางหลายคนที่อายุอ่อนกว่าท่านเสียอีก

บทความ **“มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย”** พิมพ์ในนิตยสาร**ศูนยศึกษา** เดือนมิถุนายน 2516 เป็นวารสารกึ่งวิชาการเน้นด้านการศึกษา บทความนี้เขียนในยุคก่อนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516ไม่กี่เดือน เป็นยุคที่นักศึกษาเริ่มต้นตัวกันมากพอสมควร นับจากปี 2512 เรื่อยมา อาจารย์ป่วยมองเห็นความล้มสมัยของการที่มหาวิทยาลัยต้องอยู่ในระบบราชการ และท่านเสนอให้มหาวิทยาลัยเป็นอิสระแบบในต่างประเทศมาตั้งแต่ยุคนั้น แต่ยุคนั้นเป็นยุคที่การเมืองเป็นเผด็จการ และทหาร นักการเมืองกลัวนักศึกษาจะถูกใช้เป็นเครื่องมือของนักการเมืองหรือผู้คัดค้านรัฐบาลมากเสียจนแทบเป็นไปได้เลยที่จะผลักดันแนวคิดมหาวิทยาลัยอิสระนี้ออกไป รวมทั้งอาจารย์เก่าๆ ที่ชอบทำงานแบบทำก็ซามไม่ทำก็ซาม ในระบบราชการ

ก็ไม่สนับสนุนแนวคิดนี้ด้วย

ข้อคิดที่อาจารย์ป๋วยเสนอเกี่ยวกับบทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัยที่ควรเป็น ยังเป็นสังขรณ์ที่น่าครวญคิดสำหรับยุคนี้ ไม่ว่าจะ เป็นจริยธรรมของการเป็นอาจารย์ ซึ่งอาจารย์ป๋วยเห็นว่า ควรได้ เงินเดือนมากพอใช้ แต่ต้องทำตัวให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ชุมชนได้ด้วย เรื่องเสรีภาพทางวิชาการ เรื่องการสร้างมหาวิทยาลัยแบบเปิดที่เปิด สำหรับผู้ใฝ่รู้จริง ๆ ไม่ใช่เพียงผู้ต้องการแค่ปริญญา ประกาศนียบัตร แนวคิดเหล่านี้ภายหลังนักวิชาการคนอื่น ๆ ก็เขียนกัน แต่ถ้าเราดู จริยวัตรของคนเขียนประกอบด้วย เราก็จะเห็นว่า อาจารย์ป๋วยพูดได้ จริงใจและมีพลังมากกว่า เพราะท่านเป็นอย่างที่ท่านสอนคนอื่นด้วย ไม่ใช่ดีแต่สอนคนอื่นอย่างเดียว

แนวคิดที่อาจารย์ป๋วยอยากให้มหาวิทยาลัยเป็นอิสระจากรัฐ มาตั้งแต่ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นับว่าเป็นแนวคิดที่ ก้าวหน้า อีก 20 กว่าปีต่อมา เมื่อสังคมไทยเริ่มมีเสรีภาพทาง การเมืองพอที่จะทำให้แนวคิดนี้เป็นจริงได้ อาจารย์มหาวิทยาลัยของ รัฐหลายคนกลับลังเลไม่ยอมออกนอกกรอบราชการ เพราะห่วง เรื่องผลประโยชน์ สวัสดิการ ความมั่นคง ความสบายต่าง ๆว่าจะ ลืออยู่ในระบบราชการ (ซึ่งขยายใหญ่โตและให้ผลตอบแทนสูงขึ้นจาก สมัย 20 กว่าปีที่แล้ว) ไม่ได้ นี่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่ง ยังมีอีกหลาย ตัวอย่างที่แสดงว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยจำนวนไม่น้อยในปัจจุบัน เป็นพวกที่ความคิดล้าหลังกว่าอาจารย์ป๋วย เมื่อ 2-3 ทศวรรษที่แล้ว

กลุ่มที่ 7

แนวคิดทางการศึกษา และศาสนา

ก ุ่มที่ 7 คือบทความที่แสดง “แนวคิดทางการศึกษาและศาสนา” ของอาจารย์ป๋วย เพื่อชี้ว่านอกจากจะได้ชื่อว่าเป็นนักเศรษฐศาสตร์ จริงๆ แล้วท่านเป็นนักการศึกษาและนักปรัชญาทางจริยธรรมที่สำคัญคนหนึ่งของไทยด้วย

แม้ว่าทัศนะทางเศรษฐกิจของอาจารย์ป๋วยจะมีลักษณะโน้มเอียงไปทางแนวคิดเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมกระแสหลัก แต่ทัศนะทางสังคมของอาจารย์ป๋วย โดยเฉพาะที่เห็นได้ชัด คือในเรื่องทางการศึกษาและศาสนา จะมีลักษณะเสรีนิยมก้าวหน้ากว่าปัญญาชนไทยในยุคสมัยเดียวกัน ในตอนแรกเริ่มอาจารย์ป๋วยคงสนใจเรื่องการศึกษาแบบนักเศรษฐศาสตร์ที่มองการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ประสบการณ์การทำงานของ

อาจารย์ป๋วยเองในเวลาต่อมาที่ได้พบเห็นความไม่มีประสิทธิภาพ และความน้อยถอยของข้าราชการ ก็ยิ่งทำให้ท่านมองเห็นว่า เป็นเพราะสถาบันการศึกษาไทยไม่ได้ฝึกอบรมคนให้มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมพอที่จะเป็นผู้นำทางวิชาชีพในอนาคตได้ ดังนั้นท่านจึงมองเห็นว่าการพัฒนาทางการศึกษาเป็นความจำเป็นอันดับต้น ๆ (Thomas Silcock, "Puey", in **Proud and Serene Sketch from Thailand**, 1968)

แต่อาจารย์ป๋วยมีทัศนะที่กว้างกว่านักเศรษฐศาสตร์กระแสเก่าคนอื่น ๆ ในแง่ที่ว่า ท่านไม่ได้มองแค่การใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเพิ่มความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยอมรับความสำคัญของการศึกษาในแง่ที่เป็นจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งของการพัฒนาของมนุษย์ ซึ่งอาจารย์ป๋วยมองเห็นตั้งแต่ปี 2508 แล้วว่า มีความหมายที่กว้างไกลกว่าการพัฒนาผลผลิตและรายได้ นั่นก็คือ ท่านเห็นว่า

“การศึกษาต้องเริ่มต้นด้วยความสำคัญของนักเรียน และจบลงด้วยความสำคัญของนักเรียน นักเรียนไม่จำเป็นต้องเล่าเรียนเพื่อเห็นแก่ครูหรือแก่โรงเรียน ไม่ใช่หมั่นเรียนเพื่อชาติ หรือแม้แต่ความรุ่งเรืองของวิชาการ วิชาการนั้นปล่อยให้ไปตามยถากรรมได้ ถ้านักเรียนสนใจในวิชาการเพื่อตนเองแล้ว วิชาการย่อมเจริญรุ่งเรืองได้เอง โดยมีนักเรียนเป็นผู้สืบสายวิชาการ” และ

“ที่ผมกล่าวถึงนักเศรษฐศาสตร์ที่อ้างเรื่องแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนการศึกษา โดยไม่คำนึงถึงนักเรียนว่ายังเข้าใจผิดอยู่นั้น ก็เพราะเขามิได้พุ่งเล็งถึงคุณธรรมและศักดิ์ศรีของมนุษย์ที่เป็นนักเรียน

แต่ละคน อาจจะหลงคำนึ่งบุชาแผนพัฒนาเศรษฐกิจว่าเป็นของศักดิ์-
สิทธิ์ไปก็ได้” (“การศึกษา” ในการศึกษาในทัศนะข้าพเจ้า, 2530,
หน้า 5-6) นี่เป็นบทความที่น่ากลับไปอ่านชิ้นหนึ่ง

ในขณะที่นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักคนอื่นๆ อาจจะพอใจแค่
การลงทุนทางการศึกษาในระบบแพ็คต้ออกเพื่อเลือกคนหัวกะทิ
จำนวนหนึ่งให้ขึ้นมาเรียนชั้นสูง และเพื่อเป็นกำลังในการผลิตรับใช้
ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมให้เติบโตต่อไป อาจารย์ป่วยเป็นผู้ที่สนับสนุน
อย่างแข็งขันที่จะให้เด็กนักเรียนยากจนและเสียเปรียบได้มีโอกาส
รับการศึกษาอย่างเป็นธรรมขึ้นกว่าสภาพที่เป็นอยู่ ท่านยังได้เสนอให้
มีการปฏิรูปการบริหารการศึกษาโดยเฉพาะในระดับมหาวิทยาลัย
และโรงเรียนในท้องถิ่น ให้มีลักษณะเปิดกว้างและเป็นประชาธิปไตย
มากขึ้นมาตั้งแต่ปี 2514 (สนทนาเรื่อง “ปัญหาอุดมศึกษา”, ใน
การศึกษาในทัศนะข้าพเจ้า, หน้า 234-277)

แต่เนื่องจากอาจารย์ป่วยไม่ได้มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับ
การบริหารการศึกษามากนัก และไม่มีผู้สนับสนุนแนวคิดในเรื่องการ
ปฏิรูปทางการศึกษาของท่านมากพอ ทัศนะในเรื่องนี้ของท่านก็เช่น
เดียวกับทัศนะในการปฏิรูปทางเศรษฐกิจบางอย่างจึงไม่ได้รับความ
สนใจจากรัฐบาลเช่นเคย แม้ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516
ซึ่งการเมืองพัฒนาไปในแนวทางประชาธิปไตยมากขึ้น มีแนวคิดที่จะ
ปฏิรูปการศึกษามากขึ้น แต่เอาเข้าจริงๆ ระบบราชการก็ล้าหลัง
เกินกว่าจะยอมรับแนวคิดปฏิรูปใหม่ๆ ได้ การปฏิรูปทางการศึกษาที่
พยายามทำกันได้อยู่ 2-3 ปี ช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2516 จึงเป็น
การปฏิรูปด้านรูปแบบมากกว่าเนื้อหา

บทความเรื่อง “การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม” แม้อาจารย์ป๋วยจะเขียนมาตั้งแต่ปี 2518 แต่ยังน่าอ่าน น่าขบคิดและสานต่อแนวคิดของอาจารย์ป๋วยอยู่มาก โดยเฉพาะที่ท่านเห็นว่าเป็นประเด็นสำคัญคือ ต้องปฏิรูประบบการปฏิบัติและความประพฤติของผู้ปกครอง ครู อาจารย์ นักการเมือง รัฐมนตรี ข้าราชการ ให้ซื่อสัตย์ เอาใจใส่ต่อหน้าที่ ตรงต่อเวลามีใจเป็นนักกีฬา เพื่อให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่เด็ก

ทัศนะในเรื่องศาสนาของอาจารย์ป๋วย ก็เป็นทรรศนะที่มีลักษณะก้าวหน้าต่างไปจากปัญญาชนทั่วไปในสมัยนั้นหรือแม้สมัยนี้ก็ตาม นั่นก็คือ อาจารย์ป๋วยจัดตัวเองเป็นฆราวาสนอกศาสนจักรที่ขาดศรัทธาแบบศาสนานิยม ท่านมองว่าตนเองเป็นพวกที่มีความเชื่อแบบ agnostic (ท่านแปลเองว่า ลัทธิของคนที่ไม่เชื่อศรัทธา) คือพวกที่ไม่สามารถเชื่อได้ว่าพระเจ้ามีอยู่หรือไม่ นิพพานเป็นจุดจบแท้จริงอย่างสมบูรณ์แน่ชัดหรือไม่ และยอมรับเอาแต่สิ่งที่เห็นประจักษ์สิ่งที่ไตร่ตรองด้วยเหตุผลเป็นสำคัญ ส่วนเรื่องที่พ้นไปจากชีวิตในโลกปัจจุบันถือเป็นเรื่องนอกเหนือไปจากโลกมนุษย์ (“ศีลธรรมและศาสนาในการพัฒนาชาติ” ใน *สุนทรพจน์และข้อเขียน*, 2513, หน้า 111-112.)

อาจารย์ป๋วยให้ความสำคัญกับศีลธรรมมากกว่าศรัทธา ในปาฐกถาอนุสรณ์ชินแคลร์ทอมป์สัน เรื่อง “ศีลธรรมและศาสนาในการพัฒนาชาติ” ที่อาจารย์ป๋วยแสดงที่วิทยาลัยพระคริสตธรรมในปี 2512 อาจารย์ป๋วยได้เสนออย่างกล้าหาญว่า การมีทั้งศรัทธาและศีลธรรมเป็นสิ่งที่ดี แต่การขาดศรัทธาโดยไม่ละเมิดศีลธรรม

นั้น ไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชาติ ในทางตรงกันข้าม ผู้ใดมีแต่ศรัทธาแต่ละเมิดศีลธรรม ผู้นั้นจะเป็นปรปักษ์แก่การพัฒนาชาติอย่างแน่นอน โดยท่านได้อธิบายไว้ตอนหนึ่งว่า

“การที่ผมบังอาจมากล่าวในวิทยาลัยพระคริสตธรรมนี้ว่า ศรัทธาไม่ใช่เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งยวดในการพัฒนานั้น จะได้ประสงค์ลบลู่ท่านอาจารย์ทั้งหลายและวิทยาลัยนี้ก็หาไม่ ความมุ่งหมายของผมต้องการแก้ความเข้าใจผิดในวงการศึกษาในประเทศไทยที่ย่ำเรื่องศรัทธามากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นการศรัทธาแบบฉาบฉวยหรือหน้าไหว้หลังหลอก ก็ยังรับกันว่าดี ส่วนศีลธรรมไม่ย่ำให้พอ คำโฆษณาชวนเชื่อในวิทยุกระจายเสียงของรัฐบาล ก็ยังพูดได้ว่า คนที่ไม่เชื่อศาสนานั้นเป็นคอมมิวนิสต์หรือผู้ก่อการร้าย เด็ก ๆ ครูสอนมาแบบนี้จะเข้าใจไขว้เขว คนที่ไม่มีศาสนาแต่ประพฤติธรรม ก็ควรได้รับการยกย่องนับถือเพราะเป็นธรรมจารี” (ปวย เล่มเดิม หน้า 113)

ทัศนคติเช่นนี้ค่อนข้างแตกต่างจากทัศนคติที่แสดงออกของปัญญาชนไทยส่วนใหญ่ ซึ่งมักต้องแสดงออกว่า ตนเป็นผู้สนใจเลื่อมใสในศาสนาหรือเป็นศาสนิกชนที่ดี ปัญญาชนบางคนอาจมีความเชื่อมีศรัทธาในศาสนาจริงๆ โดยบริสุทธิ์ใจก็ได้ แต่ถ้ามองอย่างวิเคราะห์ในแง่สังคมวิทยาการเมืองแล้ว วิธีการแสดงออกดังกล่าวก็รับใช้จุดมุ่งหมายของปัญญาชนในการที่จะแสดงให้ประชาชนมองเห็นว่าตนเป็นพวกเดียวกันคือ เป็นคนที่มีธาตุแท้แบบไทยๆ เป็นคนดีมีศีลธรรม ไม่ใช่คนหัวรุนแรงนอกคอก ดังนั้น แม้แต่คนที่โดยจริงๆ แล้วไม่ได้สนใจศาสนาหรือไม่สนใจแม้กระทั่งศีลธรรม ก็จะทำอย่างว่าตนเป็นศาสนิกชนที่ดีไว้ก่อนเสมอ เพราะนอกจากจะได้รับประโยชน์

ในแง่การยอมรับจากสาธารณชนแล้วอย่างน้อยเป็นการปลดปล่อยไว้ก่อน มีแต่คนที่จริงใจ ตรงไปตรงมาอย่างอาจารย์ป้วยเท่านั้นที่จะกล้าพูดในสิ่งที่ท่านรู้คิดและรู้สึก โดยไม่กลัวจะถูกกล่าวหาว่าเป็นคนไม่นับถือศาสนา (หรือเป็นคอมมิวนิสต์) และโดยไม่คิดว่าจะต้องสร้างความชอบธรรม เพื่อแสดงตนว่าเป็นคนดีด้วยวิธีการอ้างว่าตนเป็นศาสนิกชนที่แท้

บทความด้านการศึกษาและศาสนาของอาจารย์ป้วยมีอีกหลายบทความด้วยกัน ผู้สนใจบทความด้านนี้น่าจะหาอ่านได้จากหนังสือ “การศึกษาในทศวรรษห้าพเจ้า” ป้วย อึ้งภากรณ์ มูลนิธิโกมล คีมทอง 2530 และ “ศาสนธรรมกับการพัฒนา” มูลนิธิโกมล คีมทอง 2530

กลุ่มที่

8

แนวคิดทางการเมือง

ก

กลุ่มที่ 8 ผู้เขียนให้ชื่อว่า “แนวคิดทางการเมือง” เป็นการรวมบทความที่เน้นเรื่องการเมือง โดยเฉพาะในช่วงปี 2516-2519 ซึ่งเป็นช่วงที่การเมืองไทยมีการเปลี่ยนแปลงแบบพลิกผันมาก โดยมีอาจารย์ป๋วยเป็นตัวละครที่สำคัญ แม้ว่าท่านจะไม่ได้มีบทบาททางการเมืองโดยตรง บทบาทหลักของอาจารย์ป๋วยในช่วงปี 2501-2514 เป็นบทบาทในฐานะนักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญของรัฐบาล แต่ความสนใจในช่วงหลังๆ ของอาจารย์ป๋วยก็ได้เปลี่ยนจากปัญหาเศรษฐกิจล้วนๆ มาสู่ปัญหาการศึกษาและการพัฒนาสังคมและการเมืองมากขึ้นตามลำดับ ทั้งๆ ที่ท่านมีภาระมากในฐานะผู้ว่าการธนาคารชาติ และตำแหน่งผู้วางแผนกำหนดนโยบาย ติดตามการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของรัฐ ตำแหน่งอื่นๆ อีกหลายตำแหน่ง แต่ท่าน

ก็ยังแบ่งเวลาให้กับการบรรยายเข้าร่วมสัมมนา และเขียนบทความลงใน วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ที่ท่านมีส่วนสนับสนุนให้เกิดขึ้นอย่างขยันขันแข็ง

ในเดือนพฤศจิกายนปี 2514 จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ทำรัฐประหารรัฐบาลของตนเองเพื่อที่จะยกเลิกการปกครองระบอบรัฐสภา (ที่เขายอมให้มีแบบจำกัดมาได้ 2 ปี) กลับไปหาระบอบเผด็จการโดยทหารแบบเก่า อาจารย์ป๋วยซึ่งขณะนั้นเป็นอาจารย์พิเศษอยู่ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ประเทศอังกฤษ ได้เขียนจดหมายส่งถึงจอมพลถนอมเพื่อแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำดังกล่าว และเรียกร้องให้จอมพลถนอมคืนรัฐธรรมนูญให้กับประชาชนเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ โดยอาจารย์ป๋วยได้ใช้วิธีเขียนเชิงสมมติเป็นจดหมายของนายเข้มถึงนายท่าน ผู้ใหญ่บ้านไทยเจริญ วิงวอนให้เร่งมีกติกาหมู่บ้านเกิดขึ้นโดยเร็ว การเขียนเชิงสมมติดังกล่าวก็คงจะเป็นบุคลิกท่วงทำนองของอาจารย์ป๋วย ที่ไม่อยากให้เป็นข้อเรียกร้องแบบตรงไปตรงมาซึ่งจะดูรุนแรงเกินไป เลยใช้ท่วงทำนองการเขียนแบบวรรณกรรมเข้ามาช่วย

จอมพลถนอมคงไม่ได้สนใจตอบจดหมายฉบับนี้ และต่อมาสำเนาของจดหมายฉบับนี้ก็ได้แพร่ออกไปในหมู่ปัญญาชนผู้ใกล้ชิด อาจารย์ป๋วย ตอนนั้นผู้เขียนใช้เวลาหลังเลิกงานจากสำนักพิมพ์ “ไทยวัฒนาพานิช” ไปอาสาสมัครช่วยทำนิตยสาร “ชาวบ้าน” รายเดือนของสมาคมเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ อยู่ และกมลกมลตระกูล ซึ่งเป็นหัวหน้าของนิตยสารดังกล่าวได้นำเอาสำเนาจดหมายฉบับนี้มาให้ดู เรา 2 คนซึ่งเป็นบรรณาธิการตัวจริงเห็นว่า

นำที่จะตีพิมพ์จดหมายฉบับนี้เพื่อให้คนรับรู้ในวงกว้าง และตัดสินใจนำลงตีพิมพ์โดยไม่ได้ขออนุญาตจากอาจารย์ป่วย

เราเองก็รู้ว่าการตีพิมพ์จดหมายดังกล่าวอย่างเปิดเผยในยุคเผด็จการขณะนั้นเป็นเรื่องที่เสี่ยงพอสมควร เราจึงพยายามทำให้ดูเบาลง โดยการจั่วหัวเรื่องว่าเป็น “เรื่องสั้น” เพื่อให้แลดูเป็นนิยายมากกว่าเป็นเรื่องจริง เพราะถึงอย่างไรอาจารย์ป่วยก็เขียนแบบเป็นเรื่องสมมติอยู่แล้ว แต่เราใส่ชื่ออาจารย์ป่วยเป็นผู้เขียนด้วย โดยที่ในต้นฉบับอัดสำเนาลงแต่ชื่อเข้ม ซึ่งเป็นชื่อจัดตั้งสมัยเป็นเสรีไทยของอาจารย์ป่วย (ชาวบ้าน, ปีที่ 1 เล่มที่ 2, มีนาคม 2515)

ตอนนั้นวารสารชาวบ้านเป็นวารสารรายเดือนที่แพร่หลายในหมู่นักศึกษาปัญญาชนมากพอๆ กับ **สังคมศาสตร์ปริทัศน์** รายเดือนคือขายได้ไม่ต่ำกว่า 5,000-6,000 ฉบับ ดังนั้น สิ่งที่อาจารย์ป่วยต้องการสื่อสารจึงแพร่ไปได้กว้าง นอกจากที่ลงใน**ชาวบ้าน**แล้ว พวกนักศึกษาไทยในต่างประเทศก็ได้นำจดหมายฉบับนี้ของอาจารย์ป่วยไปตีพิมพ์ รวมทั้งยังมีการอัดสำเนาแจก มีคนเขียนถึง พูดถึง ตามมาอีกเป็นกระบวน ทำให้ฝ่ายรัฐบาลและพวกหัวเก่าต้องพยายามหาทางแก้ด้วยการแพร่ข่าวว่าอาจารย์ป่วยไม่ได้เป็นผู้เขียน หากมีคนอื่นเขียนโดยอ้างชื่ออาจารย์ป่วยเพื่อจุดมุ่งหมายทางการเมืองบางอย่าง

คนแพร่ข่าวเท็จดังกล่าวคนหนึ่งคือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เขาได้เขียนลงคอลัมน์ตอบปัญหาประจำวันใน**“สยามรัฐ”** ฉบับวันที่ 11 พฤษภาคม 2515 ว่า “ได้ทราบมาโดยมีหลักฐานอันแน่นอน ไม่มีที่สงสัยได้” ว่าอาจารย์ป่วยได้เขียนจดหมายถึงจอมพลถนอม ปฏิเสธว่าตนไม่ได้เป็นผู้เขียนจดหมายฉบับที่มีผู้กล่าวขวัญถึงกันอยู่

นั้น แต่อีก 11 วันต่อมา ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ก็ต้องลงจดหมายยืนยันจาก อาจารย์ป๋วยว่าเป็นผู้เขียนจดหมายฉบับนั้นส่งถึงจอมพลถนอมจริง แต่อาจารย์ป๋วยออกตัวว่า ทั้งอาจารย์ป๋วยเองและอาจารย์คณะ เศรษฐศาสตร์ไม่ได้เป็นผู้ส่งไปลงหนังสือพิมพ์ (สยามรัฐ 22 พฤษภาคม 2515) ซึ่งก็จริง เพราะคนที่ตัดสินใจนำลงพิมพ์ครั้งแรก ในนิตยสารชาวบ้าน คือ กมล และผม ซึ่งไม่ใช่อาจารย์คณะ เศรษฐศาสตร์ด้วยกันทั้งคู่ แม้จะมีชื่ออาจารย์จากคณะนี้อยู่ในกอง บรรณาธิการนิตยสารชาวบ้านอยู่หลายคนก็ตาม

จดหมายของนายเข้ม เป็นการคัดค้านการรัฐประหารปี 2514 ที่เปิดเผยมากที่สุด นอกเหนือไปจากการที่ ส.ส. 3 คน ยื่นฟ้อง จอมพลถนอมต่อศาลอาญาในข้อหาเป็นกบฏ ในวันที่ 9 มีนาคม 2515 ส.ส. 3 คน ประกอบไปด้วย อุทัย พิมพ์ใจชน อนันต์ ภัคดีประไพ และบุญเกิด หิรัญคำ ถูกจับทันทีหลังจากยื่นฟ้อง และต่อมาก็ถูกจอมพลถนอมใช้อำนาจเผด็จการสั่งจำคุกคนละ 7-10 ปี โดยที่รัฐบาลสั่งห้ามหนังสือพิมพ์ทำข่าว และไม่มีใครกล้าปรึปาก แสดงความเห็นใจ

การประท้วงของอาจารย์ป๋วย แม้จะนุ่มนวลกว่า แต่ก็เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางมากกว่า และน่าจะส่งผลสะท้อนมากกว่ากรณี การยื่นฟ้องศาลของส.ส. 3 คน เพราะนอกจากอาจารย์ป๋วยจะเป็น ปัญญาชนอาวุโสที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับนับถืออย่างกว้างขวาง แล้ว ท่านยังเขียนจดหมายฉบับนั้นได้อย่างงดงาม กินใจและมีพลังด้วย

“อีกประการหนึ่งที่ผมเห็นว่าสำคัญมาก คือ พี่ท่านก็ทกลีบ

เศษ ผมก็ใกล้จะหกสิบเข้าไปทุกที ต่างก็จะลาโลกกันไปไม่ช้า ผมก็มีความทะเยอทะยานเช่นเดียวกับพี่ทำนุ ที่จะทิ้งโลกและหมู่บ้านไทยเจริญไว้ให้ลูกหลาน เป็นโลกและหมู่บ้านที่น่าอยู่ มีความสงบสุข เป็นไทยสมชื่อ และเจริญสมหวัง ปัจจัยสำคัญของความเป็นไทยและความเจริญคือ ความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรในหมู่บ้านของเราโดยสันติวิธีและเป็นไปตามกติกา ถ้าทำได้เพียงเท่านั้น แม้จะไม่สามารถทำอย่างอื่นได้มากนัก ผมว่าพี่ทำนุจะมีบุญคุณแก่เยาวชนของเราอย่างเหลือหลาย”

นอกจากจะเขียนจดหมายนายเข้มแล้ว ในปลายเดือนเมษายน ปี 2515 อาจารย์ป่วยยังได้เขียน“บันทึกประชารัฐไทยโดยสันติวิธี” และส่งสำเนาให้ผู้ใกล้ชิด ลูกศิษย์ลูกหาได้อ่านกัน บันทึกสั้นๆ ชิ้นนี้เป็นการขยายความคิดของอาจารย์ป่วยเกี่ยวกับว่า เราจะมีทางให้ได้มาซึ่งสังคมที่เป็นประชาธิปไตยและเป็นธรรมโดยสันติวิธีได้อย่างไร อาจารย์ป่วยได้เริ่มใช้คำว่า “ประชารัฐ” หรือสิทธิเสรีภาพของประชาชนทางการเมือง แทนคำว่า “ประชาธิปไตย” ที่อาจารย์ป่วยเห็นว่าใช้กันจนเหือดความหมายไป และได้เสนอว่า การที่จะให้บรรลุถึงสังคมประชาธิปไตยโดยสันติวิธีนั้น คนที่รักเสรีภาพทุกคนควรจะสัมพันธ์ติดต่อกันอยู่เสมอเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะกัน ศึกษาภาวะข้อเท็จจริงความเคลื่อนไหวภายในประเทศ เขียน พูด แสดงความเห็น และช่วยเหลือคนที่ถูกประทุษร้ายหรือถูกจำกัดเสรีภาพ เนื่องด้วยการกระทำเพื่อเสรีภาพประชารัฐ

เดือนมิถุนายน 2515 อาจารย์ป่วยเขียนบทความเรื่อง “แตกเนื้อหนุ่ม เมื่อ 2475 ลงใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ถึงแม้จะ

เป็นบทความเชิงประวัติศาสตร์ มองจากชีวประวัติของตนเอง แต่อาจารย์ป๋วยก็ได้สะท้อนให้เห็นว่า ท่านรู้สึกเสียตายหรือรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ที่ตอนหนุ่มนั้นท่านสนใจการเมืองน้อยและเป็นเพียงผู้มุงดู ในตอนท้ายของบทความท่านได้เรียกร้องว่า

“ถ้ารักจะให้กุลแห่งชีวิตของประชาชาติไทยเคลื่อนสูงขึ้นไป โดยไม่ทิ้งเสถียรภาพ ไม่มีทางอื่น ต้องร่วมกันมากๆ เลิกลัทธิไทยมุง ไทยบ่นเสีย ชวนกันย้ายสังกัดเป็นไทยสน ไทยร่วม ไทยเรียกร้องแล้วไทยจะเจริญ”

ทั้งท่านยังได้เสนอให้อภิปรายกันด้วยว่า บ้านเมืองอันพึงปรารถนาของเรานั้นควรจะมีลักษณะประการใดบ้าง โดยท่านเห็นว่าควรจะมีลักษณะ 4 ประการ คือ มีสมรรถภาพ เสรีภาพ ความยุติธรรม และแผ่เมตตากรุณา นี่เป็นหลักการสำคัญที่ท่านเสนอไว้หลายแห่ง

นับตั้งแต่การรัฐประหาร 17 พฤศจิกายน 2514 เป็นต้นมา อาจารย์ป๋วยได้เขียนเรียกร้องประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง ในช่วงนี้เป็นช่วงที่ท่านได้ลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผลสำเร็จแล้ว ท่านจึงไม่ได้ผูกพันกับรัฐบาลในฐานะเป็นนักเศรษฐศาสตร์ของรัฐบาลอีกต่อไป แม้ท่านจะยังคงดำรงตำแหน่งคณบดี คณะเศรษฐศาสตร์อยู่ แต่อาจารย์มหาวิทยาลัยก็ต่างจากข้าราชการอื่นๆ ตรงที่มีความรู้สึกเป็นอิสระทางวิชาการที่จะออกความคิดเห็นได้ และโดยเฉพาะสำหรับอาจารย์ป๋วยซึ่งเป็นคนรักเสรีภาพด้วยแล้ว ยิ่งย่อมจะรู้สึกเป็นอิสระมากกว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ในเวลานั้น

บทความเรื่อง “ทางออกของไทยหลังสงครามอินโดจีน” เขียนในปลายปี 2515 และพิมพ์ในหนังสือมหิตลสาร ในปี 2516 สะท้อนความห่วงใยในสถานการณ์บ้านเมืองไทยที่เห็นการณ์ไกลกว่าผู้นำรัฐบาลเผด็จการในยุคนั้น บทความเรื่อง “ปัญหาสังคมไทย” เป็นการให้สัมภาษณ์ในช่วงที่อาจารย์ป่วยแหวะมาเยี่ยมเมืองไทยช่วงสั้นๆ ในเดือนกุมภาพันธ์ 2516 และตัดสินใจกลับไปเป็นอาจารย์ที่เคมบริดจ์ต่อ แม้ว่านักศึกษาและอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะได้ออกเสียงแสดงประชามติที่จะให้อาจารย์ป่วยได้เข้ามาเป็นอธิการบดี โดยอาจารย์ป่วยวิเคราะห์สถานการณ์ว่า

“ผู้มีอำนาจในรัฐบาลขณะนี้ไม่ต้องการให้ผมเกี่ยวข้องกับ ‘ยูแหย่’ นิสิตนักศึกษา ฉะนั้นก็หมายความว่า คงจะไม่เต็มใจให้ผมได้รับตำแหน่งอธิการบดีธรรมศาสตร์ นำคิดต่อไปว่า แม้เป็นอาจารย์สอนหนังสือเฉยๆ ก็จะไม่หลีกเลี่ยงต่อการเกี่ยวข้องกับนิสิตนักศึกษาได้อย่างไร? และคิดเลยไปถึงว่า แม้ไม่เป็นอาจารย์ แต่ไปทำงานอะไรก็ได้ในเมืองไทย ถ้าเผอิญนิสิตนักศึกษาเกิดการประท้วงอะไรขึ้น ผมจะพ้นข้อสงสัยและข้อกล่าวหาไปได้อย่างไรว่า เป็นผู้ยุยงส่งเสริม นิสิตนักศึกษา?” (ป่วย **สันติประชาธรรม** 2513 หน้า 80-81)

ในช่วงต้นปี 2516 นักศึกษาปัญญาชนเริ่มแสดงความอึดอัดกับระบบเผด็จการมากขึ้น มีกระแสวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและระบบที่ดำรงอยู่โดยทั่วไป รวมทั้งการรณรงค์ การชุมนุมประท้วงต่างๆ ซึ่งในที่สุดก็ได้นำไปสู่การเคลื่อนไหวเรียกร้องรัฐธรรมนูญ และวิกฤตการณ์ที่นำไปสู่การขับไล่รัฐบาลเผด็จการในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ช่วงที่เกิดเหตุการณ์นี้อาจารย์ป่วยยังเป็นอาจารย์อยู่ที่อังกฤษ

ท่านจึงไม่ได้มีส่วนร่วมหรือรับรู้เหตุการณ์ 14 ตุลาคมโดยตรง แต่ข้อเขียนของท่านในช่วงปี 2515-2516 ก็เป็นงานที่ปลุกจิตสำนึกและให้กำลังใจแก่ขบวนการ 14 ตุลาคม อย่างสำคัญทีเดียว

อาจารย์ป๋วยได้เดินทางกลับเมืองไทยในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เมื่อ“3 ทหารราชย์”ถูกบีบให้เดินทางออกนอกประเทศ และมีการแต่งตั้งรัฐบาลพลเรือนรักษาการ อาจารย์ป๋วยได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสมัชชาแห่งชาติ และต่อมาได้รับเลือกจากสมาชิกสมัชชาซึ่งประชุมกันที่สนามม้าให้เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ และเป็นหัวหน้าคณะที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของรัฐบาลรักษาการ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ (องคมนตรีและอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในขณะที่เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516)

แม้ว่าอาจารย์ป๋วย เมื่อก่อนหน้าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม จะเป็นคนมองโลกในแง่ดีและเป็นคนที่ไม่ค่อยวิพากษ์วิจารณ์อะไรอย่างรุนแรง แต่ทัศนคติของท่านที่แสดงออกหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม สะท้อนให้เห็นว่า ท่านมองปัญหาต่างๆ อย่างวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น ในบทความที่ท่านเขียนให้นิตยสาร Far Eastern Economic Review ในเดือนธันวาคม 2516 อาจารย์ป๋วยมองเห็นว่าการที่สมาชิกสภานิติบัญญัติ ซึ่งเป็นสภาแต่งตั้งยังประกอบไปด้วยนายทหารซึ่งใกล้ชิดกับรัฐบาลชุดที่แล้วเป็นส่วนใหญ่ โดยที่อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของพวกเขาไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงนั้นแสดงให้เห็นว่าเสรีภาพของประชาชนไทยยังคงตั้งวางอยู่บนฐานที่เปราะบางมาก (Puey, **Best Wish for Asia**, หน้า 60-65)

อาจารย์ป๋วยยังได้พูดและเขียนบทความเพื่อเสนอความคิดที่ท่าน

เห็นว่า จะเป็นขั้นตอนที่จำเป็นสำหรับการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่มั่นคงกว่าสภาพที่เป็นอยู่ในขณะนั้นออกมาอย่างต่อเนื่อง ความคิดที่สำคัญของท่านในช่วงนั้นมี เช่น การเสนอให้มีสภานิติบัญญัติที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน เพื่อทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญแทนสภานิติบัญญัติที่มาจากการแต่งตั้งแบบที่เป็นอยู่ การเสนอให้รัฐธรรมนูญที่จะร่างใหม่นั้นประกันเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ การเสนอให้หยุดยิงและเจรจากับผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์ เพื่อยุติสงครามและสร้างการประนีประนอมภายในชาติ (national reconciliation) ขึ้น (Puey, **Best Wish For Asia**, หน้า 62-65)

บทความในช่วงนี้ที่สำคัญ มีอาทิเช่น **บทสัมภาษณ์เรื่อง “ป่วยพูด”, “เสียชีพอย่าเสียสัตย์”** (เขียนภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516) **“บทบาทนักการเมืองกับการพัฒนาเศรษฐกิจ”**,

ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นักศึกษาปัญญาชนจำนวนไม่น้อย เชื่อกันว่า อาจารย์ป่วยน่าจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีที่ดีที่สุด ถ้าท่านตัดสินใจเล่นการเมือง แต่อาจารย์ป่วยปฏิเสธความคาดหวังดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่า ท่านคิดว่าตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นตำแหน่งที่จำเป็นต้องประนีประนอมสูง และเนื่องจากท่านไม่อยากจะประนีประนอมในเรื่องที่ท่านไม่เห็นด้วย ดังนั้นท่านจึงไม่คิดว่าท่านเหมาะสมที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี (ป่วยให้สัมภาษณ์, **ประชาธิปไตย**, 11-13 ธันวาคม 2516)

ในขณะเดียวกัน อาจารย์ป่วยก็คิดว่าสิ่งที่เหมาะสมสำหรับท่านมากกว่าและท่านสามารถให้อะไรสังคมได้มากกว่า คือ

การเป็น“อิสระชนและสัตว์การเมือง (freelance and political animal) ที่สนับสนุน ส่งเสริม และปกป้องระบอบประชาธิปไตย” (Puey, **Best Wish For Asia**, หน้า 75)

และอาจารย์ปวยก็ยืนหยัดในทัศนะของท่านอย่างมั่นคง ในช่วงปีแห่งความขัดแย้งที่แหลมคมจาก 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519

“ผมเพียงต้องการแสดงความยินดีกับคุณในความจริงที่ว่า การต่อสู้ของคุณนั้นยุติลงแล้ว เพื่อนๆ และผมต้องรับภาระหนัก ขึ้นอีกในการต่อสู้ ไม่ว่าคุณจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม ก็ไม่สำคัญนัก โดยเฉพาะในเรื่องเสรีภาพ สิ่งที่สำคัญกว่าคือ ความจริงที่ว่า คุณกับผมได้เห็นพ้องต้องกันว่า อุดมการณ์นั้น มีค่าควรแก่การต่อสู้ แม้มองไม่เห็นชัยชนะ”

สันติสุข

ปวย อึ้งภากรณ์

22 สิงหาคม 2517

คำไว้อาลัยแด่ คุณหญิงสุภาพ ยศสุนทร เพื่อนร่วมงาน
ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย

(พิมพ์ใน ปวย อึ้งภากรณ์ เศรษฐทรรศน์ 2523 หน้า 45)

อาจารย์ป่วยในฐานะอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางที่ขบวนการนักศึกษาชอบไปใช้เป็นเวทีมากที่สุด ต้องตกอยู่ในฐานะที่ลำบากมากยิ่งขึ้นกว่าสมัยเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เสียด้วยซ้ำ จริงอยู่ที่ก่อนหน้านี้อ่านเคยถูกเพ่งเล็ง ถูกหวาดระแวงจากฝ่ายชนชั้นสูงหัวเก่ามาแล้ว แต่ครั้งนั้นความขัดแย้งยังไม่แหลมคมมากถึงกับจะมีการใส่ร้ายป้ายสีด้วยวิธีการสกปรกต่างๆ อย่างเป็นทางการเหมือนอย่างที่ท่านต้องเผชิญอยู่ในช่วง 2516-2519 นี้ และครั้งก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อาจารย์ป่วยยังได้รับความเห็นใจและสนับสนุนจากนักศึกษาปัญญาชนส่วนใหญ่ แต่ในช่วง 2516-2519 ขณะที่อาจารย์ป่วยยังคงยืนหยัดในหลักสันติประชาธรรมของท่าน ฝ่ายขวาก็โจมตีท่านว่าเป็นผู้ยุยงนักศึกษา เป็นคอมมิวนิสต์หรือแนวร่วมของคอมมิวนิสต์ ฝ่ายซ้ายก็โจมตีท่านว่าเป็นพวกปฏิรูปที่ประนีประนอมกับชนชั้นสูง

แม้จะอยู่ในสภาพที่ถูกเข้าใจผิด ถูกโจมตีโดยไม่เป็นธรรมและปฏิบัติงานในฐานะอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นเวทีสำคัญของความขัดแย้งทางอุดมการณ์ได้ยากลำบากมาก แต่อาจารย์ป่วยก็ยังคงยืนหยัดทำตามหน้าที่ความรับผิดชอบและความเชื่อของตนโดยไม่ย่อท้อ ดังจะเห็นได้จากงานเขียนเรื่อง “เป้าหมาย และวิธีการที่เหมาะสมกับสังคมไทย” ที่ท่านบรรยายเมื่อเดือนกรกฎาคม 2519 อธิบายจุดยืนและความคิดในแนวเสรีนิยมของท่านได้อย่างชัดเจน

“อาจจะมีผู้ถามว่า หลัก 4 ประการนี้ อะไรสำคัญที่สุด

คำตอบของผมก็คือ เสรีภาพสำคัญที่สุด ถ้าเราเชื่อในศักยภาพของ
 สมอมมนุษย์แล้ว ถ้าปล่อยให้เขามีเสรีภาพแล้ว ความยุติธรรม
 สมรรถภาพ และความเมตตากรุณาจะมาเอง”

เมื่อขบวนการฝ่ายขวา ซึ่งต้นตระหนักกับการเติบโตของขบวนการ
 การนักศึกษาประชาชนและชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในประเทศ
 อินโดจีน ตัดสินใจรณรงค์ในยุทธการ “ขวาพิฆาตซ้าย” ในต้น
 เดือนตุลาคม 2519 อาจารย์ป๋วยได้กลายเป็นเป้าที่ถูกรายการวิทยุ
 ของทหารและหนังสือพิมพ์ของฝ่ายขวากระหน่ำโจมตีอย่างรุนแรง
 เหตุการณ์นี้เริ่มจากเมื่อนักศึกษาประชาชนได้เริ่มชุมนุมประท้วงการ
 กลับเข้าประเทศของจอมพลถนอม โดยมีศูนย์กลางการประท้วง
 อยู่ที่ธรรมศาสตร์ พวกฝ่ายขวาได้ถือโอกาสโหมโฆษณาโจมตีนัก
 ศึกษาและอาจารย์ป๋วย ว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ที่กำลังจะก่อความ
 วุ่นวายเพื่อล้มชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หนังสือพิมพ์และ
 รายการวิทยุของทหารปลุกเร้าคนเกลียดชังและเข่นฆ่านักศึกษา
 กองกำลังของฝ่ายขวาชุมนุมก่อวุ่นอยู่นอกมหาวิทยาลัย และแสดง
 ท่ากระหึ่มกระหือรือที่จะบุกเข้ามาทำร้ายนักศึกษา อาจารย์ป๋วย
 พยายามระงับศึก แต่ไม่มีใครสนใจฟัง

“ในวันพุธที่ 6 ตุลาคม 2519 ตำรวจไทยโดยคำสั่งของรัฐบาล
 เสนีย์ ปราโมชได้ใช้อาวุธสงครามในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ยิงไม่
 เลือกลง และมีกำลังของคณะกระทิงแดง ลูกเสือชาวบ้าน และ
 นวพลเสริม บ้างก็เข้าไปในมหาวิทยาลัยกับตำรวจ บ้างก็ล้อมมหา-
 วิทยาลัยอยู่ข้างนอก เพื่อทำร้ายผู้ที่หนีตำรวจออกมา”(ป๋วย “ความ
 รุนแรงและรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519)

การฆาตกรรม 6 ตุลาคม เป็นเหตุการณ์ที่รุนแรงและนำความเศร้าใจมาสู่คนไทยส่วนใหญ่ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์ป่วยผู้รักเสรีภาพและเชิดชูสันติวิธี

อาจารย์ป่วยได้รับคำแนะนำจากเพื่อนอาจารย์ให้ออกไปต่างประเทศ แต่กว่าจะเดินทางออกได้ก็ต้องถูกคุกคาม ถูกนายพันตำรวจโทผู้หนึ่งตบหูโทรศัพท์ร่วง และด่าว่าต่าง ๆ นานา

ช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 อาจารย์ป่วยมีบทบาทในการตระเวนพูดให้สัมภาษณ์ เขียน พิมพ์เอกสารเผยแพร่สถานการณ์การเมืองของไทยทั้งในอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น รวมทั้งยังได้ไปให้การต่อคณะกรรมการวิเทศสัมพันธ์ของรัฐสภาสหรัฐอเมริกา เรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนในไทยด้วย

งานส่วนที่อาจารย์ป่วยและเพื่อนชาวไทยและชาวต่างประเทศทำ ในการเผยแพร่ข่าวสารข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นสิ่งที่มีประโยชน์มากในขณะนั้น เพราะคนไทยในประเทศถูกปิดกั้นเสรีภาพ ไม่สามารถหาข่าวสารหรือเผยแพร่ข่าวที่เป็นจริงได้ ข่าวสารที่อาจารย์ป่วยและเพื่อนในต่างประเทศทำเผยแพร่ได้แพร่หลายไปถึงทั้งรัฐบาล องค์กร และบุคคลในต่างประเทศ และมีการแอบนำกลับเข้ามาเผยแพร่ในหมู่นักศึกษาปัญญาชนในประเทศไทยด้วย

ทั้งหมดนี้ทำให้เกิดแรงวิพากษ์วิจารณ์และผลักดันให้รัฐบาลไทยต้องผ่อนคลายท่าทีในการปราบปรามจับกุมฝ่ายค้านลง เช่น การปล่อยตัวผู้ที่ถูกจับกุมในวันที่ 6 ตุลาคมส่วนใหญ่ และภายในระยะเวลาเพียงหนึ่งปี ภายหลังจาก 6 ตุลาคม 2519 กลุ่มนายทหารหนุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายแบบจารีตนิยมจัดของรัฐบาล

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ก็ได้ผลักดันให้ฝ่ายทหารทำรัฐประหาร เปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่ เป็นรัฐบาลนำโดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ที่มีนโยบายจารีตนิยมน้อยลง ผ่อนปรนให้สิทธิเสรีภาพมากขึ้น รวมทั้งยอมให้มีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่และการเลือกตั้งทั่วไปในเวลาต่อมา

แม้ว่าสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงปลายปี 2520 จะคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น แต่อำนาจก็ยังมีอยู่ในมือของชนชั้นสูง และประชาชนยังไม่ได้มีสิทธิเสรีภาพมากเหมือนสมัย 14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519 อาจารย์ป๋วยจึงไม่คิดที่จะกลับเมืองไทย และก็ไม่มีความสนใจในหมู่ชนชั้นสูงที่สนใจจะเชิญอาจารย์ป๋วยกลับมาทำงานช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองด้วย

อย่างไรก็ตามข้อเขียนและคำพูดของอาจารย์ป๋วยเริ่มสามารถนำกลับมาตีพิมพ์อย่างเปิดเผยได้ และได้รับการต้อนรับจากนักศึกษาศึกษาปริญญาชนอย่างกว้างขวาง งานรวมเล่มของอาจารย์ป๋วยที่นำมาพิมพ์เป็นหนังสือฉบับกระเป๋าค้นหลายเล่มได้รับการตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง และอาจารย์ป๋วยได้รับการพูดถึงอย่างยกย่องจากนักศึกษาศึกษาปริญญาชนและประชาชนที่มีการศึกษาหรือมีความรู้ความสนใจทางการเมืองทั่วไป

แต่เป็นที่น่าเสียใจที่อาจารย์ป๋วยต้องเกิดป่วยในปี 2521 จนสมองบางส่วนไม่ทำงานตามปกติ ไม่สามารถพูดได้ และไม่สามารถทำงานในฐานะนักคิด นักวิชาการได้ตั้งแต่นั้นมา เป็นที่เข้าใจกันว่าความตึงเครียดและการคิดมากเกินไปตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม คงมีส่วนทำให้อาจารย์ป๋วยต้องป่วยด้วยอาการดังกล่าวด้วย หลังจากนั้นอาจารย์ป๋วยก็ได้ใช้ชีวิตบั้นปลายกับภรรยาอย่างสงบที่อังกฤษมา

จนถึงแก่อนิจกรรมในวันที่ 28 กรกฎาคม 2542

งานที่คัดมาวิเคราะห์ในที่นี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของงานทั้งหมดของท่านซึ่งมีมากกว่านี้หลายเท่า รวมทั้งมีงานบทความและสุนทรพจน์เป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งหลายชิ้นยังไม่ได้แปลเป็นไทย ผู้เขียนเคยหยิบยกข้อความบางตอนมาเขียนไว้บ้างใน “**ศึกษาบทบาทและความคิด อ.ป๋วย**” (2531) ผู้สนใจศึกษางานของอาจารย์ป๋วยจะค้นได้จากรายชื่อหนังสือ บรรณานุกรมที่ท้ายเล่ม หนังสือที่จะใช้เป็นแนวในการค้นคว้าได้ดีที่สุดจนถึงขณะนี้ คือ “**สาระสังเขป ผลงานของศาสตราจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์**” โดยสุจิตรา อุดมวาทิน และพูลสุข ปรีวัตรวรวิทย์ จัดพิมพ์โดย สถาบันไทยคดีศึกษา ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ และมูลนิธิโกมล คีมทอง 9 มีนาคม 2531 แหล่งที่จะค้นคว้างานเขียนของอาจารย์ป๋วยได้มากที่สุด คือ ห้องสมุดป๋วย อึ้งภากรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และห้องสมุดของธนาคารกรุงเทพ

“เมื่อได้เสียเลือดเนื้อและหยาดเหงื่อ หยาดน้ำตาไปถึง
เพียงนี้แล้ว เมื่อได้รับความบาดเจ็บทั้งทางจิตใจและร่างกาย
ตลอดจนชีวิตแล้ว จะทำอะไรให้ผลงานที่เพ็งได้นั้นเป็นประโยชน์
แก่ชาติไทย ประชาชนไทยอย่างกว้างขวางและยั่งยืน ถ้าความ
ชอบธรรมในชีวิตและสวัสดิสุขตกแก่คนไทยเราทั่วถึงและถาวร
จริงๆ ผลที่ได้ก็นับยอมเป็นอนุสาวรีย์อันแท้จริงแห่งวีรกรรมของ
พวกคุณ ชาติไทยทั้งชาติจะสนองคุณพวกคุณรุ่นหนุ่มสาวและเด็ก
เหล่านี้ได้ ก็โดยพยายามสร้างชาติให้เป็นชาติที่มีศีลธรรมคุณธรรม
ให้บ้านเมืองของเรามีชื่อมีแป ให้คนทุกคนในประเทศไทยมีสวัสดิ-
ภาพและศักดิ์ศรี ตามสิทธิเบื้องต้นแห่งมนุษยชน ให้เสรีภาพที่จะ
เกิดขึ้นนั้น เกิดขึ้นบนฐานแห่งความชอบธรรม ยุติธรรม และ
เมตตาคุณตลอดไป”

ป่วย เสียชีพอยาเสียสิ้น

เขียนหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

พิมพ์ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ธันวาคม 2516

บรรณานุกรม

วิทยานิพนธ์

“The Economics of Tin Control” Unpublished Ph.D Thesis.
London School of Economics, London
University, 1949

หนังสือภาษาอังกฤษ

A Siamese for All Seasons : Collected Articles by and
about Puey Ungphakorn. Komol Keemthong
Foundation, 1981. (Fourth Edition, 1984)

Best Wishes for Asia. Bangkok : Klett Thai, 1975 107 pp.

ตำราภาษาไทย

การคลัง

ฉบับพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2496.

160 หน้า

ฉบับพิมพ์ครั้งที่สอง ประมวลมิตร 2498. 272 หน้า

เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย

ฉบับพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2496

ฉบับพิมพ์ครั้งที่สอง ประมวลมิตร 2499

ฉบับพิมพ์ครั้งที่สาม ประมวลมิตร 2504

(ฉบับพิมพ์ครั้งที่สองและสาม เขียนร่วมกับคุณหญิง
สุภาพ ยศสุนทร)

หนังสือทั่วไป

การศึกษาในวรรณคดีของข้าพเจ้า มูลนิธิโกมล คีมทอง. 2530

คำพูดและข้อเขียน สำนักพิมพ์รวมสาส์น, 2511

คำให้การของ ดร.ป้วย อึ้งภากรณ์ กรณีเหตุการณ์ 6 ตุลาคม

สำนักพิมพ์สนุกนิก พิมพ์ครั้งแรกเนื่องในวันเกิดนาย

ป้วย อึ้งภากรณ์ เมื่อ 9 มีนาคม 2524.

(สำนักพิมพ์-มูลนิธิโกมล คีมทองพิมพ์ครั้งที่สองเมื่อ

เดือนพฤศจิกายน 2525).

แนวทางสันติวิธีหลัง 6 ตุลาคม 2519. สำนักพิมพ์ปิยะสาส์น, 2521.

ป้วย อึ้งภากรณ์ ประสบการณ์ชีวิตและข้อคิดสำหรับคนหนุ่มสาว

มูลนิธิโกมล คีมทอง 2538 พิมพ์ครั้งที่ 4 2540

ป้วย อึ้งภากรณ์ จากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน ครอบครัวคัดเลือก

จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกหลังจากท่านล่วงลับ 28 กรกฎาคม 2542

เศรษฐวรรคณ์ของป้วย อึ้งภากรณ์. สมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์,

กรกฎาคม 2523

สันติประชาธรรม สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2516 (พิมพ์ครั้งที่สอง,

2517 พิมพ์ครั้งที่สาม, 2528)

เสียชีวิตอย่าเสียสิ้น สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2517. (พิมพ์ครั้งที่สอง,

2523)

เหลียวหลังแลหน้า กองทุนเพื่อชนบท สำนักศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร มหา-

วิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519.

อันเนื่องมาแต่ 6 ตุลาคม 2519. มูลนิธิโกมล คีมทอง พิมพ์ครั้งแรก 6

ตุลาคม 2523.

หนังสือแปล

มากาเร็ท อึ้งภากรณ์. การสงเคราะห์ประชาชนในประเทศอังกฤษ.

กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์วัฒนธรรมฝ่ายหญิง. 2496.

60 หน้า. (ป้วย อึ้งภากรณ์ แปลจากเรื่อง Social

Welfare Service in England)

หนังสือของผู้อื่นเกี่ยวกับป่วย อังภากรณ์

กลุ่มบัณฑิตอาสาสมัคร *ป่วย อังภากรณ์ ครูสุดบุชา* ธรรมศาสตร์ 2531

คณะกรรมการห้องสมุดเศรษฐศาสตร์ ปี 2520 *คิดถึงอาจารย์ป่วย*

ดอกหญ้า พิมพ์ครั้งที่ 2 เมษายน 2527.

ธงชัย สันติวงษ์ *อาจารย์ป่วย คุณครูนักบริหาร* ดอกหญ้า 2530

บุญเกิด งอกคำ. *ธรรมศาสตร์-มหาวิทยาลัยแห่งความหวัง ดร.ป่วย*

อังภากรณ์ คนดีที่โลกต้องการ. วัชรศิลป์การพิมพ์, 2526.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 80 ปี *อาจารย์ป่วย ชีวิตและงาน* 2539.

มูลนิธิโกมล คีมทอง *คิดถึงอ.ป่วย : คนดีที่เหลือนอยู่* 2527.

มูลนิธิโกมล คีมทอง *คิดถึงคนไกลบ้าน* 2531.

รังสรรค์ ธนะพรพันธ์ *ป่วย อังภากรณ์ ชีวิต งาน และความหลัง*

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีนาคม 2529.

ส.ศิวรักษ์ *นายป่วย อังภากรณ์ ผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อน* มูลนิธิโกมล

คีมทอง, 2522.(พิมพ์ครั้งที่หก, 2528)

สุจิตรา อุตมวาทีน พูลสุข ปรีวัตรวรวิฒิ

สาระสังเขปผลงานของศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อังภากรณ์และ

ผลงานของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับท่าน สถาบันไทยคดีศึกษา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2531

สุรพล เย็นอุรา 12 ปี 2 เดือน 4 วัน *ในตำแหน่งผู้ว่าการธปท. มูลนิธิโกมล*

คีมทอง 2530

วิทยากร เชียงกุล *ศึกษาบทบาทและความคิด ป่วย อังภากรณ์*

ผลึก 2531 *มิ่งมิตร* 2539, 2542

วิทยากร เชียงกุล *ดร.ป่วย อังภากรณ์ ปรมาจารย์ทางเศรษฐกิจการ*

คลัง ชุด ปุชนียบุคคล คู่แข่ง 1-10 30 พฤศจิกายน

2535 - 7 กุมภาพันธ์ 2536

วิเคราะหฺงานเขียนของ

อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ถึงแม้ว่าท่านจะเป็นนักเศรษฐศาสตร์การคลังผู้มีชื่อเสียงและเป็นปัญญาชนที่ยิ่งใหญ่ ก็ไม่ใช่ที่เราจะหยิบแนวคิดทฤษฎีของท่านมาแก้ปัญหาวิกฤติในปัจจุบันอย่างสำเร็จรูปได้ เพราะสถานการณ์ปัจจุบันแตกต่างไปจากสมัยที่ท่านเป็นผู้ว่าธนาคารชาติมากพอสมควร สิ่งที่เราจะศึกษาจากอาจารย์ป๋วยได้มากที่สุดคือ จุดยืนเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ในระยะยาวและวิธีการคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์มหภาคที่มองปัญหาอย่างเป็นองค์รวมของท่าน หากเรานำแนวคิดของท่านมาวิเคราะห์ใหม่ โดยใช้จุดยืนและวิธีการคิดแบบเดียวกับท่าน เราก็จะมีภูมิปัญญาที่จะแก้ไขวิกฤติเศรษฐกิจปัจจุบันได้

